

Murray N. Rothbard'ın Liberteryen Hukuk Kuramı: Felsefi Ana Hatları ve Politik Çıktıları

Murray N. Rothbard's Libertarian Legal Theory: Its Philosophical Outlines and Political Outcomes

Muzaffer DÜLGER*

ÖZ

Çağdaş liberteryen felsefenin ve anarko-kapitalist düşüncenin en önde gelen figürlerinden biri Murray Rothbard'tır. Rothbard bir iktisatçı olarak bilinir ancak özellikle birkaç eserinde liberteryen bir hukuk kuramı ortaya koymaya ve mevcut hukuk dogmatizminin hatalarını işaretlemeye çalışmıştır. Avusturya İktisat Okulu'nun praksiyolojik bakış açısı ve rasyonalist doğal hukuku gelenekleri üzerinde yükselen bir görüntü arz eden Rothbard'ın hukuk kuramına iki aksiyom şekil verir: Kendine-Sahiplik Aksiyomu ve Saldırmazlık Aksiyomu. Tasarımındaki hukuk düzeninin tüm açılımları, tündengimsel bir biçimde bu aksiyomlardan neşet eder. Onun liberteryen hukuk kuramının diğer karakteristik özellikleri, adeta kutsallaştırılmış bir özel mülkiyet hakkı, bu özel mülkiyet hakkının belirlemiş olduğu negatif bireysel özgürlük alanı ve bireyin ahlaki önceliğidir. Liberal hukuk ideolojisi tarafından adalet ve güvenlik ihtiyaçları nedeniyle "gerekli bir kötülük" olarak takdim edilen devlet mekanizması, Rothbard'ın kuramında hukuk düzeni içerisinden sökülüp atılmıştır. Çünkü o artık "gereksiz bir saldırgan"dır ve onun sunmuş olduğu tüm hizmetler, özel piyasa aktörleri tarafından da pekala sunulabilir. Bu makalede, teorik yapının esaslı unsurları ortaya konacak ve pratik çıktılar arasında en tartışmalı olanlar seçilerek Rothbard'ın liberteryen hukuk kuramının genel bir görüntüsü aksettirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Murray N. Rothbard, Liberteryenizm, Anarko-Kapitalizm, Rasyonalist Doğal Hukuk Teorisi, Praksiyoloji

* Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0002-0359-9368

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Muzaffer DÜLGER

E-posta/E-mail: muzaffer.dulger@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 21.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 11.11.2024

How to cite this article/Atıf için: Muzaffer DÜLGER, 'Murray N. Rothbard'ın Liberteryen Hukuk Kuramı: Felsefi Ana Hatları Ve Politik Çıktıları' (2024) 30(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 596-620. DOI:10.33433/maruhad.1553979

ABSTRACT

One of the most prominent figures in contemporary libertarian philosophy and anarcho-capitalist thought is Murray Rothbard. Rothbard is known as an economist, but in several of his works in particular he has attempted to put forward a libertarian theory of law and to point out the errors of existing legal dogmatics. Building on the praxeological perspective of the Austrian School of Economics and the rationalist natural law tradition, Rothbard's legal theory is characterized by two axioms: Self-Ownership and Non-Aggression. All the expansions of legal order in his design arise deductively from these axioms. Other characteristic features of his theory are a sanctified private property right, the negative individual liberty determined by private property, and the moral primacy of the individual. The state mechanism, which is presented as a necessary evil in liberal legal ideology due to the needs of justice and security, is dismantled from the legal order in Rothbard's theory. Because it is now an "unnecessary aggressor" and all the services it provides can be provided by private market actors. This article will present an overall picture of Rothbard's libertarian legal theory by laying out the essential elements of the theoretical structure and selecting the most controversial practical outcomes.

Keywords: Murray N. Rothbard, Libertarianism, Anarcho-Capitalism, Rationalist Natural Law Theory, Praxeology

I. GİRİŞ

Murray Newton Rothbard (d: 02.03.1926 – ö: 07.06.1995) Columbia, New York ve Nevada üniversiteleri gibi pek çok kurumda iktisat, hukuk ve siyasal düşünce alanlarında çalışmış bir akademisyen, liberteryen ideolojinin ve anarko-kapitalizmin en önde gelen düşünürlerinden bir tanesidir¹. Liberteryen düşüncenin kurumsal merkezi olarak kabul gören Mises Enstitüsü'nde uzun süre çalışmalar yapmış, başkan yardımcısı olarak idari yapısında da görev almıştır. Rothbard'ın entelektüel konumunu işaretleyebilmek için öncelikle liberalizm, liberteryenizm ve anarko-kapitalizm arasındaki sınır çizgilerini belirginleştirmek gerekir. *Liberteryenizm* kavramı, özellikle 1929 Ekonomik Buhranı sonrasındaki süreçte *New Deal* politikaları, John Maynard Keynes ve daha sonrasında John Rawls gibi düşünürlerin etkisiyle, bünyesine dağıtım adaleti ve sosyal devlet temalarını dahil etmiş olan liberal düşüncenin – bu yüzden – bozulmuş ve raydan çıkmış bir düşünce haline geldiğini ileri süren entelektüellerin, kendilerini o ("eşitlikçi-sol") liberal cenahtan ayırmak için tasarlayıp benimsedikleri bir kavram olmuştur². Rothbard da kendisini bir liberteryen olarak nitelendirir. Fakat günümüzde bu ideolojik saha üzerinde çalışan pek çok araştırmacı, liberteryenizm ile anarko-kapitalizm arasındaki farkları vurgulayarak Rothbard'ı bir anarko-kapitalist olarak da zikretmektedir³. Birleştirici bir tâbirle, anarko-kapitalist bir liberteryen olan Rothbard'ın fikirlerinin,

1 Coşkun Can Aktan ve Merve Yolal Eloğlu, 'Murray N. Rothbard: Devletin Meşruiyetine Radikal Bir Eleştiri' (2019) 11(2) Ekonomi Bilimleri Dergisi, 108, 110 vd.

2 Jason Brennan, *Liberteryenizm*, Atilla Yayla (çev.) (Liberte Yayınevi 2015) 36; Seval Yaman ve Belgin Tarhan, *Liberteryenizmin Felsefi Temelleri* (Liberus Yayınevi 2021) 103.

3 Örnek olarak: Aktan ve Yolal Eloğlu (n 1) 110. Liberteryenizm, liberal ideolojinin devlete biçtiği rolü iyiden iyiye minimize etmeye çalışan, liberalizmin "sınırlı devlet" anlayışını "minimal ya da ultra-minimal devlet" biçimine dönüştürmeyi amaç edinip savunan bir felsefedir. Vergara gibi pek çok liberalizm araştırmacısı bu yüzden liberteryenizme ultra-liberal ya da radikal liberal bir düşünce gözüyle bakarlar. Bkz. Francisco Vergara, *Liberalizmin Felsefi Temelleri: Liberalizm ve Etik*, Bülent Arıbaş (çev.) (İletişim Yayınları 2006) 165; Brennan (n 2) 47. Liberalizm de liberteryenizm de, farklı

genel hatlarıyla; (i) bireyin ve bireysel özgürlüğün ahlaki değeri ve üstünlüğü, (ii) serbest piyasa ilkelerinin insan doğasına uyumluluğu, (iii) tüm toplumsal düzenin serbest piyasa ilkeleri ve algoritmasına bırakılması, (iv) gereksiz bir kötülük olan devlet mekanizmasının sosyo-ekonomik sahaya yapmış olduğu tüm müdahaleleriyle birlikte ortadan kaldırılmasının gerekliliği, biçiminde dört temel tez etrafında toplanabilmesi mümkündür. Bu fikir ve tezlerin, hukuki düşünce sahasına sarkaçları oldukça fazladır. Bu minvalde Rothbard, yargı fonksiyonunun (devletsiz) yeniden yapılanmasından, bireysel hak ve özgürlük sahasının kamu gücünün haksız müdahalelerinden arındırılması yollarına dek pek çok mesele üzerinde kalem oynatır. Öyle ki genel tanınırlığı iktisat alanında olmakla birlikte, kendisini aynı zamanda *liberteryen bir hukuk kuramı* geliştirme amacıyla da takdim eder. 1973 tarihli *For A New Liberty: A Libertarian Manifesto*⁴ ve 1982 tarihli *Özgürlüğün Etiği*⁵ (*Ethics of Liberty*)⁶ isimli eserlerinde bu amacı güttüğünü özellikle vurgular⁷. Bu iki eserin, içeriği ve genel yapısına bakıldığında, esasında birer hukuk kuramı metni vasfında oldukları da açık bir biçimde görülebilir. Bu makalede, kısmen diğer eserlerinden de veriler taşımak suretiyle, ama ağırlıklı olarak Rothbard'ın bu iki eseri üzerinde durularak, onun liberteryen hukuk kuramının genel hatları, aksiyomatik unsurları ve sistematigiyle birlikte hukuk politikası önerileri biçiminde yansıyan çıktılarını ele alınacak ve tartışılacaktır.

II. ROTHBARD'IN DÜŞÜNCE EVRENİNİN KAYNAKLARI

Rothbard, eserlerinde kendisini, 17.yy'da İngiliz İç Savaşında ortaya çıkmış mutlak monarşi karşıtı bir politik akım olan Levellers (Tesviyeciler) hareketinin, ayrıca John Locke, Herbert Spencer ve Lysander Spooner gibi düşünürlerin bir takipçisi olarak kimliklendirmektedir⁸. Bu kaynaklar daha ziyade onun siyaset felsefesi açısından değerlendirilebilecek düşüncelerinin ve devlet aygıtına dönük bireyci-anarşist fikirlerinin zeminini oluşturmuştur. Devlet karşısında bireyci fikirlerinin membaı, büyük ölçüde Lockeçu doğal haklar kuramı ve Spencer gibi teorisyenlerden gelir. Bu konumunu anarşist bir çizgide radikalleştirmesinin ardında ise esas olarak, kendisinin “beni ben yapan kitaplar”

dercelelerde de olsa, devlete “gerekli bir kötülük” gözüyle bakar. Anarko-kapitalizm ise devletin “gereksiz bir kötülük” olması nedeniyle tamamıyla ortadan kalkması ve tüm sosyal düzenin piyasa ilkeleri ve algoritmasına bırakılması gerektiğini savunur. Bkz. Aktan ve Yolal Eloğlu (n 1) 110. Liberteryenizm içerisinde Nozick ve Ayn Rand gibi devlete çok sınırlı bir rol biçenler de vardır (*minarchism*), Rothbard, David Friedman ve Hans-Hermann Hoppe gibi tamamıyla reddedenler de (*anarchism*). Yani liberteryenizmin kendi içerisinde minarşist ve anarşist kanatları olduğu da pekala ifade edilebilir. Bkz. Ahmet Taner, *Murray N. Rothbard: Liberal Gelenekte ve Siyaset Felsefesindeki Yeri* (Liberte Yayınevi 2010) 46. İki kanat da serbest piyasacı ve bireycidir. Farklılıkları yukarıda da bahsedildiği üzere, esasen devlet üzerinedir. Dolayısıyla Rothbard, kendi kendini nitelendirdiği şekilde “liberteryen” ya da sonradan gelişmiş literatürün haklı vurgularını yansıtır ve daha yerinde bir tabirle “anarşist liberteryen” olarak anılabilir.

4 Murray N. Rothbard, *For A New Liberty: A Libertarian Manifesto* (3th edn, Collier MacMillan Publishing 2002).

5 Eserin Türkçe tercümesi bulunmaktadır: Murray N. Rothbard, *Özgürlüğün Etiği*, Recep Tapramaz (çev.) (Liberte Yayınevi 2009).

6 Gerektiğinde karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla, orijinal metne de referansta bulunulacaktır: Murray N. Rothbard, *Ethics of Liberty* (New York University Press 1998).

7 Rothbard (n 5) li (*önsöz*).

8 Rothbard (n 5) 21 vd.

dediği⁹ eserlerin yazarı olan Spooner¹⁰ ismi yer alır. Liberteryenizm yukarıda da kısmen değinildiği üzere, 20.yy'ın ikinci yarısı itibariyle liberalizmin kendi içinden bir memnuniyetsizlik ve özeleştirici neticesinde doğmuş bir kavramdır. Rothbard, özetle bu iki çizgiyi, yani bireyci ve piyasacı anarşizm ile liberteryen kavrayışı sentezleyen bir düşünür profili sergiler.

Bunun dışında Rothbard'ın düşünce evreninin özellikle ontolojik ve epistemolojik çerçevesini, ciddi ölçüde Aristotelesçi realizm, Yeni-Tomasçılık (Neo-Thomism), Rasyonalist Doğal Hukuk kavrayışı ve Avusturya İktisat Okulu'nun şekillendirdiğini belirtmek gerekir. Doğal hukuk düşüncesi içerisinde kendini fikren bağlamış olduğu cenah, Locke, Levellers Hareketi ve A.B.D. Devrimi felsefesinde kendini göstermiş olan *doğal haklar* felsefesi ve onun bireyci ve devrimci kavranışıdır¹¹. Doğal hukuk düşüncesi salt hukuki-siyasi bir düşünce değildir, aynı zamanda epistemolojik bir içerik de barındırır. Rothbard, meselenin bu yönü itibariyle Neo-Thomist bir kavrayışa sahip olduğunu belirtir: “Thomist gelenekte tabiat kanunları, fizik kanunları olduğu kadar da etik kanunlardır ve insanın bu kanunları idrak etme aracı kendi aklısıdır – inanç, sezgi, vahiy, ilham veya benzer başka bir şey değildir.”¹² Aynı zamanda insan zihninde kaotik evren karşısında *a priori* olarak var olduğu iddia edilen bir takım mantık yasalarından ziyade, bu yasaların ve bunlardan kaynaklanan birincil ve ikincil aksiyomların, gerçeklik dünyasından empirik bir süreçle çıkarıldığını düşünür¹³. Dolayısıyla Rothbard'ın düşünce aleminde, akılcı ve deneyci epistemolojilerin kendine özgü bir sentezinin yer aldığı pekala söylenebilir.

Dolayısıyla onun düşünce dünyasının kaynak havzasına bakıldığında, son derece eklektik bir yapının bulunduğu fark edilecektir. Kendisinin iktisat teorisi içindeki konumunun teşhisine gelirse; öğrencisi olduğu Ludwig von Mises'in praksiyolojik metodolojisinden etkilenmesinin¹⁴ yanı sıra, kapitalizmi 20.yy'ın ana-akım pozitivist iktisat ekollerinden farklı olarak *etik* bir zeminde haklılaştırma çabası nedeniyle liberteryen felsefeyle yine bir dirsek teması kurar. Bu doğrultuda kapitalizmi etik

9 Aktaran: Aktan ve Yolal Eloğlu (n 1) 112.

10 Lysander Spooner, Proudhonculuğun A.B.D.'ye sirayetinin Benjamin Tucker ile birlikte en önemli simalarından biridir. Yine John Locke çizgisinde bir doğal hak savunucusu, serbest piyasa taraftarı ve kölelik karşıtıdır. Daha geniş bir bilgi olarak bkz. Muzaffer Dülger, 'Anarko-Bireyci Bir Doğal Hukuk Yorumu: Lysander Spooner ve Hukuk Teorisi' (2023) 81(2) İstanbul Hukuk Mecmuası, 507.

11 Rothbard (n 5) 21 vd.

12 Rothbard (n 5) 6.

13 Murray N. Rothbard, 'Praxeology: The Methodology of Austrian Economics' in Edwin G. Dolan (ed), *The Foundations of Modern Austrian Economics* (Sheed & Ward, Inc. 1976) 23. Ayrıca bkz. Konrad Graf, 'Action-Based Jurisprudence: Praxeological Legal Theory in Relation to Economic Theory, Ethics, and Legal Practice' (2011) 3(19) Libertarian Papers, 1, 11 vd.

14 *Praksiyoloji*, Rothbard'ın hocası Mises'in insan eylembilimini adlandırmak için kullandığı terimdir. Eski Yunanca edim, eylem manasına gelen πρᾶξις (praxis) kelimesinden türetilmiştir. Mises'e göre sosyal bilimlerde değerlendirilen hemen hemen tüm bilimler praksiyolojinin alt dalları mahiyetindedir. Praksiyoloji insan eyleminin formel kuramıdır; bu nedenle hem bir üst kavram olarak kendisinin, hem de içeriklendirmiş olduğu onun en gelişkin kullanım alanı olan iktisadın, daha ziyade yoruma bağlı disiplinler olan sosyoloji ve tarihten farklılığını ortaya koyar. Rothbard da düşünme yöntemine yön vermesi dolayısıyla hocası Mises'in praksiyolojisini benimser ve sürdürür. Öyle ki Rothbard'ın iki ciltlik büyük eseri *İnsan, İktisat ve Devlet*, esasında, hocası Mises'in *İnsan Eylemi* isimli eserine yine praksiyolojik metotla düşülmüş bir şerh vasfındadır. Rothbard (n 13) 19; Graf (n 13) 5; Joseph R. Stromberg, 'Türkçe Baskı İçin Takdim' iç Murray N. Rothbard, *İnsan, İktisat ve Devlet - I - İktisadın İlkeleri Üzerine Bir İnceleme*, Ahmet Uzun ve Ayşe Meral Uzun (çev.) (Liberte Yayınevi 2009) xxx.

gereççelendirmeyi insan doğasına ve rasyonalist doğal hukuk düşüncesine de dayandırır. Rasyonalist olması dolayısıyla aynı iktisadî ekol (Avusturya İktisat Okulu) içinde konumlandırıldığı Hayek ile de karşı karşıya gelmiştir. Zira Hayek, İskoç Aydınlanması'ndan beslenen *anti-rasyonalist* Hume-Smith geleneğini takip eder ve beşeri kurumlarda bilinçli ve rasyonalist bir yapılanmadan ziyade evrimsel ve kendiliğinden (*spontaneous*) gelişim içinde dönüştüğünü savunurken¹⁵, Rothbard, hocası Mises'in rasyonalizmine bağlı kalır¹⁶. Bu bağlılığı, bireyci anarşizm ve doğal hukuk düşüncesi ile birleştirerek kendine özgü bir entelektüel pozisyon edinir.

Liberteryenizmin temel savlarının zeminini ahlak felsefesi ve bireyin ahlaki değeri kurgular. Bu liberteryen tavır, Rothbard'ın iktisata bakış açısına da etki etmiş, salt matematiksel iktisadın dışında bir anlayışla, iktisat, ahlak, hukuk ve siyaset dörtgeninde çalışma eğilimi sergilemesine kaynaklık etmiştir. Rothbard bunu yaparken etik bir zemin üzerinde fikirlerini geliştirdiğini vurgulayarak, kendi yaklaşımını değerden-bağımsız (*value-neutral*) bir biçimde şekillenmiş olma iddiasındaki iktisadî öğretilerden ayırır¹⁷.

Ben hiçbir zaman özgür olma durumunun değerden bağımsız bir analiz, iktisat veya faydacılık (*utilitarianism*, iktisatçıların sosyal felsefesi) ile ikamesinin mümkün olduğuna inanmadım. İktisat, bir liberteryen için çok sayıda veri (girdi) sağlamada yardımcı olur, fakat asla siyaset felsefesi tesis edemez. Siyasi hükümler, esasta değer hükümleridir; dolayısıyla siyaset felsefesi etiğin bizzat kendisidir¹⁸.

Bahsi geçmişken, Rothbard'ın pek çok eserinde eleştirdiği faydacılığı (*utilitarianism*) liberal düşünce tarihinde nasıl konumlandığını da kısaca değinmek gerekebilir. Ona göre faydacılık, kendisinin de izleyicisi olduğu doğal hakçı liberal çizgiden bir sapmayı ifade eder. Bu sapma, liberal düşünce üzerinde 19.yy'da yaşanmış iki büyük sapmadan biridir. Faydacılar, Rothbard'ın deyişiyle serbest piyasa sloganları ile yola çıkmış, fakat sonradan krallara ve yöneticilere ekonomi danışmanları haline gelmişlerdir. Fayda-maliyet hesabını politik kültüre dahil etmekle birlikte, işin kötü yanı, devlet mekanizmasına “kamu yararı” bahanesiyle her alana müdahale etme olanağını tasarlayıp altın tepside sunmuşlardır. Bu yüzden faydacılar ile devrimcilik ya da gerçek anlamda reformistlik yan yana gelemez; çünkü onlar devrimin de fayda-maliyet analizini yaparlar. Mesela tam anlamıyla kölelik karşıtı olamamışlardır, çünkü fayda-maliyet analizi tüm değer ölçülerinin önüne geçmiştir. Rothbard'ın 19.yy'ın liberal düşünce üzerindeki ikinci kırılğan tesiri olarak saydığı Evrimci-Darwinizmin de faydacılıkla benzer biçimde devrimci zihniyete uzak bir karakteri vardır. Onlar da sosyal evrimin zaten tedrici bir biçimde gerçekleşeceği düşüncesiyle kısa vadeli programlar

15 Taner (n 3) 82 vd.

16 Mises tıpkı Hayek gibi totaliter rejimlerin mekanı haline gelen Kıta-Avrupası'ndan A.B.D.'ye göç etmiştir. Hayek Chicago Üniversitesi'nden davet alırken, Mises New York Üniversitesi'ne geçer. Rothbard ve Kirzner gibi isimlerin Mises ile bağlantısı buraya dayanır. Nicholas Mercuro, 'The Jurisprudential Niche Occupied by Law and Economics' (2009) 2 The Journal of Jurisprudence, 61, 105.

17 Norman P. Barry, *On Classical Liberalism and Libertarianism* (Macmillan Press 1986) 172 vd.

18 Rothbard (n 5) xlix (önsöz).

hazırlamaktan uzak bir düşünce yapısı geliştirmişlerdir¹⁹. Buna karşın Rothbard kendisini doğal hakçı liberalizmin devrimci cenahından sayar. Liberteryenizmin ve Rothbard'ın sözlerinin radikal bir görüntü arz etmesinin sebebini, onun 19.yy. liberalizminin tarih okumasından bu şekilde çıkarabilmek mümkündür.

III. BİR LİBERTERYEN HUKUK KURAMI

A. RASYONALİZM, PRAKSİYOLOJİ VE CRUSOE İKTİSADINDAN İKİ DOĞAL HUKUK AKSİYOMUNA

Rothbard, *Özgürlüğün Etiği* (1982) ve *For A New Liberty: The Libertarian Manifesto* (1973) başlıklı kitaplarında tasarladığı şeyin “liberteryen bir hukuk kuramı” olduğunu belirtir²⁰. Bu kuramın özünün ise özgürlüğün pozitif teorisinin ortaya konulması olduğunu belirtir:

Özgürlük teorisinin anahtarı, özel mülkiyet haklarının tesisidir; yani her bireyin haklı bir biçimde serbestçe hareket etme alanının tespiti ancak bireyin mülkiyet haklarının analizi ve tesisiyle mümkündür. Bunun peşinden “suç”, yani bireyin haklı [just] mülkiyetine karşı (ki buna kendi bedenine ve kişiliğine sahip olmak da dahildir) başka birinin müdahalesi veya saldırısı olarak tanımlanabilir ve analiz edilebilir. Buna göre, pozitif özgürlük teorisi neyin mülkiyet hakkı olarak dikkate alınacağı ve dolayısıyla neyin suç olarak dikkate alınacağını analizi olacaktır²¹.

Rothbard'ın liberteryen hukuk kuramı, “pozitif bir özgürlük teorisi”dir. Burada kastedilen klasik “negatif özgürlük / pozitif özgürlük” ayrımındaki pozitif özgürlük kavramı değildir. Bu açıdan Rothbard net bir biçimde negatif özgürlük taraftarı olup, pozitif özgürlük kavramını benimsemeyiz. Pasajdaki “pozitif özgürlük teorisi” ifadesinde geçen pozitif sıfatı özgürlük kavramını değil teori kavramını niteler. Yani bireyin, kendi özel mülkiyet hakkı sınırları içerisinde, başkaları (ve devlet) tarafından karışılmaz bir biçimde istediğini yapabileceği olanaklarının ve bunların ne şartlar altında meşruiyetinin ortadan kalkabileceğinin – spekülasyon değil praksiyolojik – teorisini inşa etmeye çalışır.

Rothbard, eserlerinde, hemen hemen her şeyin özel mülkiyet hakkına ve parasal değere endekslediği, diğer bir deyişle piyasalaştırılabildiği bir dünya çizer ve onu savunur. Tüm bunların zeminini soruşturabilmek adına, onun hukuk ve iktisat bağlamı içerisinde şekillenen doğal hukukçu kavrayışının çerçevesini çizmek anlamlı olacaktır. Rothbard, iktisadı salt ekonomik eylemlerle ilgili matematiksel bir düşünce alanı olarak görmez, genel olarak *insan eylemi bilimi* olarak tanımlar ve bu çerçevede Avusturya Okulu'nun geliştirdiği praksiyolojik (eylembilimsel) bir düşünce şablonuna sahiptir. İşte doğal hukuk düşüncesini de bu praksiyolojik çizgi üzerinden ele alır ve işler. Onun liberteryen hukuk kuramına kaynak vazifesi gören doğal hukuk görüşü, teolojik gönderileri olan ya

19 Rothbard (n 4) 16 ff.

20 Rothbard (n 5) li (önsöz).

21 Rothbard (n 5) li (önsöz); Karş. Rothbard (n 6) xlviii.

da “insan, doğası gereği...” başlangıçlı naturalist önermelerle örülü klasik kavrayışların dışındadır. Eyleyen insanın adım adım soruşturulmasına dayalı olarak, insan eyleminin ilkelerini ortaya çıkarmayı ve bunları birer aksiyom olarak varsayıp tüm hukuk sistemini bu aksiyomlar üzerinde temellendirerek kritik etmeyi amaçlar. Bu çerçevede Rothbard, rasyonalizm ile emprisizmi bir biçimde sentezlediği epistemolojisi ve praksiyolojik tümdengelimciliğiyle uyumluluk arz eder biçimde, “Crusoe İktisadı” vasıtasıyla akıl temelli doğal hukukun aksiyomatik zeminini açıklığa kavuşturmaya çalışır. *Crusoe İktisadı*, Cuma’sız Robinson Crusoe’nun, mahsur kaldığı ıssız adada sanki kaza sonucu hafızasını kaybetmiş gibi, önceye dair bilgisini yitirmiş bir biçimde düşünme faaliyetini ve buna dayalı eylemlerini nasıl merhale merhale başlatıp iktisadileştirdiğini ele alan, yalıtılmış insanın praksiyolojik analizidir. Bu adımlar Rothbard’a göre – özetle ve sırayla – şöyledir²²:

- (1) Crusoe önce kendisine ve kendi bedenine farkındalık kazanacaktır.
- (2) Daha sonra çevresine karşı farkındalık kazanacaktır.
- (3) Birçok isteği olduğunu fark edecektir, ki buna *öğrenme* denir; önce *zaruri* ihtiyaçları, sonra da *gelişkin* istekleri öğrenecektir. Bunların hepsi onun *amaçları* olacaktır.
- (4) Sonra bu amaçlara nasıl ulaşacağını (yani *araçları*) öğrenecektir.
- (5) Sonra da araçları *etkin* kullanmayı öğrenecektir. Bu da üretim ve tüketime farkındalık anlamına gelir. Yani sermaye araçlarını (ör. ok ve yay) ve tüketim mallarını (ör. keklik) yapıp, kullanıp, onlardan faydalanmayı öğrenir. Böylece insan, doğayı dönüştürme işini öğrenmiş olur; o, aklını kullanmak suretiyle çevresini hayvanlardaki gibi *doğanın belirlediği* biçimde kullanmak yerine, *kendi amaçlarına* göre şekillendirir ve değiştirir.

Bu süreç aynı zamanda Rothbard’ın kabulündeki önemli bir praksiyolojik aksiyomun tarifidir; “*insanın amaçlarına erişmek için doğuştan, içgüdüsel veya otomatik biçimde elde edilmiş bilgisi ya da amaca ulaşabileceği araçlar hakkında bilgisi yoktur; öğrenmek için gözlem, çıkarım ve düşünce gücünü, kısaca aklını kullanmalıdır.*”²³ Dolayısıyla Rothbard, akıl aracılığıyla irade ve özgürlük kavramlarını da temellendirmeye çalışır. Özgür irade problemi, çok fazla paradoksal içeriği bünyesinde barındıran netemeli bir meseledir: İnsan ne derece kendi özgür iradesiyle davranabilir? İnsana dışsal olan duygu, istek, arzu ve hatta bunların ardında yatan doğal, biyolojik ve psişik unsurlar eğer insanın seçimlerinde etkin ise, özgür irade ne derece mümkün olur? Bu konuda Rothbard, insanın doğayla bağlı olduğu, dolayısıyla da özgür olmadığı tezine karşı çıkararak bu tezin özgürlük ile gücü birbirine karıştırdığı eleştirisinde bulunur²⁴. Rothbard, insan iradesinin özgür olduğu fikrine öylesine bağlıdır ki, çok vurucu bir örnek vermek gerekirse, suça teşvik eden beyanları, şiddet çağrılarını, yalan ve iftiraları ifade özgürlüğü kapsamında görerek, bunların bir kişinin özgürlüğüne ve mülkiyetine *doğrudan* fiziki bir saldırı oluşturmadığı için suç oluşturulması gerektiğini ifade eder²⁵. Rothbard’ın

22 Rothbard (n 5) 32-3.

23 Rothbard (n 5) 33.

24 Rothbard (n 5) 35.

25 “Görüşümüzce “suça teşvik” ancak her insanın irade/tercih özgürlüğüne sahip olduğu gerçeğini reddetmemiz durumunda ve A kişinin B ve C kişilerine siz ikiniz doğruca gidin ve ayaklanma çıkarın dediğinde B ve C’nin bir şekilde yanlış eyleme karşı koymaksızın talimatı izlemek durumunda kalmaları halinde suç olarak değerlendirilebilir.” Aktarım: Taner (n 3) 120-121. Karş. Rothbard (n 4) 94.

pek çok metninde göz çarpan sivri dilliğin sebebi de bu olabilir. Özgür iradeye bu bağlılıklarıyla liberteryenler, genel olarak, bu konuda ifrata kaçma eleştirileriyle muhatap olmuşlardır²⁶.

Özetle Rothbard, *Crusoe İktisadı* olarak zikrettiği bakış açısından bir *Crusoe Hukuku* çıkarır. Bu minvalde iktisat ile hukuku, ortak bir çekirdek kavram etrafında yeniden örgütler: Mülkiyet. Ve kendince tanımlayıp etrafına bariyerler kurduğu bu kutsal mülkiyet hakkı, öyle bir mülkiyetçi ideolojiye zemin hazırlar ki, en büyük ahlaki değeri ifade eden birey, aslında çeşitli mülkiyet haklarının toplamından mürekkep bir varlık halini alır.

B. KURUCU AKSİYOMLAR

1. Kendine-Sahiplik (Self-Ownership) Aksiyomu

Crusoe iktisadının ilerleyen adımlarından, Rothbard'ın entelektüel iççiliğiyle, doğal hukukun iki praksyolojik aksiyomu meydana gelir. Yukarıdaki adımlardan Adım (1), Rothbard'ın “Kendine sahiplik aksiyomu” (*Self-Ownership Axiom*) olarak bahsettiği aksiyomu kurar. Bu aksiyom bir yönüyle de kendine sahiplik, kendi bedeninin ve kişiliğinin üzerinde mutlak ve doğal hakkı, Lockeçu manada bir doğal hak olarak yaşam hakkını da temellendirir. Adım (2)'den itibaren ise bir doğal hak olarak özel mülkiyet hakkının genişleyen içeriği praksyolojik olarak temellendirilmeye çalışılır.

Liberteryenizmin özgürlük teorisinin ana hatları, kendine-sahiplik aksiyomundan temellenen²⁷ özel mülkiyet kavramı üzerinden tanımlanır²⁸. Kendine sahiplik aksiyomu, aynı zamanda özel mülkiyet hakkının doğrudan insan doğasından temellendiğinin bir başka ifadesidir. Dolayısıyla bu

26 Bu konu apayrı bir çalışma konusu olabileceği için sadece bir örnek vererek konuyu kapatmak ihtiyacı hissetmekteyim. Bkz. Thomas Pink, *Özgür İrade: Kısa Bir Giriş*, Kurtul Gülenç (çev.) (Say Yayınları 2023) 109 vd. Pink, bu eserde libertenizmi “Uyumsuzluk (*Incompatibilism*)” olarak adlandırır ve Kuantum Fiziği ile birlikte ifrada varan aşırı uçta konumlandırır. Tefride varan diğer uca (yani özgür iradenin olmadığı, herşeyin geçmişle belirlendiği görüşüne) ise “Nedensel Belirlenimcilik” diyerek Newtonculuk ve Stoacılığı bu kanada konumlandırır. Daha detaylı bir tartışma için bkz. ibid 26 vd.

27 Rothbard mülkiyet kavramının temellendirilmesinde genel olarak Locke felsefesini ve onun kendine-sahiplik prensibini benimsemiştir. Kişi doğaya, kendinden bir şey katarak (emek) onu kendinin kılar. Bu ilksel sahiplik üretimdir. İşgal de bir uğraş ve emek gerektirdiği için aynı kapsamdadır. İkinci mülk edinme biçimi ise mübadele ve bağıştır. Miras da bu kapsamdadır. Rothbard'ın Lockeçu çizgiden kısmen ayrıldığı nokta, Locke'un mülkiyet edinme koşulu olan “başkalarının kullanımı için yeterli ve iyi durumda mal bırakmak” konusundadır. Rothbard bu koşulu benimsemez; bir kimsenin, başkalarına mal bırakmasını şart koşmak anlamında mal edinebilme özgürlüğünün sınırlanması Rothbard'a göre bireyin özgürlüğüne müdahale ve onu başkalarına iyilik yapmaya zorlamaktır. Kişinin mal edinebilmesinin sınırı erişebilme ve kontrol edebilme sınırı kadardır. Buna ne Lockeçu koşulla sınır konabilir, ne de Nozick'in bu koşul yerine ikame ettiği “başkalarının içinde buldukları koşulları kötüleştirmemek” koşulu ile... Rothbard, bu Lockeçu temellere alternatif olarak genel destek görmüş faydacı ve sözleşmecî mülkiyet hakkı gerekçelendirmelerini ise reddeder. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Murray N. Rothbard, *Eşitlikçilik: Doğaya Karşı İsyân*, Mustafa Acar (çev.) (Liberte Yayınevi 2009) 68-69; Rothbard (n 5) 36, 52, 59; Taner (n 3) 111, 114 vd.; Stanislaw Puchniewicz, ‘Property Rights as The Source and Limitation of The Rights of An Individual, and The Foundation of A Society According to Murray Newton Rothbard’ (2019) 10 Zoon Politikon, 58, 63. Rothbard'ın sınır tanımazlığa varacak mülkiyetçiliğini Locke'tan geriye Fransisken-Dominiken tartışmasına geri götüren (ve Rothbard'ı Dominiken Thomas Aquinas'a bağlayan) bir çalışma olarak bkz. Siegfried Van Duffel, ‘Libertarian Natural Rights’ (2004) 16(4) Critical Review, 353, 365

28 Rothbard (n 5) 1; Murray N. Rothbard, *İnsan, İktisat ve Devlet – II – İktidar ve Piyasayla Birlikte*, Ahmet Uzun ve Ayşe Meral Uzun (çev.) (Liberte Yayınevi 2009) 1137.

yönüyle Rothbard, özel mülkiyeti faydacı veya sözleşmecî temellere dayandıran diğer liberteryen ve liberallerden kendini ayırır²⁹. Özel mülkiyet hakkı tüm hak sahasını tanımlama açısından bir temel vazifesi görür. İnsanın doğal haklarının hepsinin zeminine mülkiyet hakkını yerleştirip tüm normatif alanı bu hakka göre tanımlar. Örneğin özgürlük kavramını tanımlarken şöyle der: “Özgürlük, bir kimsenin *sahip oldukları* üzerinde başkalarının müdahalesi olmaksızın tasarrufta bulunabilmesidir.”³⁰ Yani özgürlük kavramı, müdahaleyi dışlama açısından *negatif özgürlük* kavramıyla uyumludur ancak sınırlarının özel mülkiyet hakkı ile çevrelenip belirlendiğini Rothbard özellikle vurgular. Zira liberteryen bir toplumun ve liberteryen bir hukuk anlayışının temel kuralı: “hiç kimse, bir başkasının *meşru* ve *adil* bir biçimde sahip olduğu mülkiyetine saldıramaz”³¹ şeklindedir. O kişinin bedeni de onun mülküdür, düşünceleri de maddi malları da...

Özel mülkiyet hakkı, mübadelenin insan doğasından kaynaklanan bir ihtiyaç olduğu zemininde temellenen³² sözleşme özgürlüğünün de sınırlarını belirler. Örneğin taahhüt içeren sözleşmelerde, sözleşme esnasında mülkiyet durumunda bir değişiklik olmuyorsa yani mülkiyet devri olmaksızın bir taahhüt söz konusu ise, Rothbard taahhütte bulunanın bu taahhütlere uymaya zorlanamayacağını, zorlanma durumunda onun mülkiyet haklarının ihlal edilmiş olacağını söyler. Yani sözleşmenin sınırları ondan daha üstün ve ona temel vazifesi gören mülkiyet hakkına göre belirlenir. Sözleşme özgürlüğünün sınırları konusunda Rothbard'ın temas ettiği bir başka önemli nokta ise, emeğin devredilebilirliği ama iradenin insanın doğası gereği devredilemezliği tezinden kaynaklanır. Bu noktadan rasyonel adımları daha da ilerlettiğimizde şu önermelere varırız: bir kişi kendisini sözleşmeyle başka bir kişinin kölesi yapamaz, çünkü iradesini devredemez; ama işçisi yapabilir, çünkü emeğini devredebilir. Bu önermeler *kendine-sahiplik* aksiyomundan zorunlu olarak çıkar³³.

Kendine-sahiplik aksiyomu temellerini akıldan ve doğal hukuktan alır. Bu aksiyomun karşıtı olan alternatifleri ise, Rothbard, yine aynı rasyonalist doğal hukukçu düşünce üzerinden geçersiz kılmaya çalışır. Bu alternatifler: (i) *Sınıfçı Sahiplik Sistemi*, (ii) *Kolektif Sahiplik Sistemidir*. Sınıfçı sahiplik sisteminde bir toplumsal sınıf diğer sınıf üzerinde hak sahibidir ve bu sistem doğal hakları insanların bir kısmına tanıyıp diğerlerine tanımaması nedeniyle kendi içinde çelişkilidir. Kolektif sahiplik sistemi ise her bir bireyi milyonlarca birey üzerinde ufacak ufacak hissedarlar haline getirir. Bir bireyin kendisi üzerinde, milyonlarca bireyin hisseleri söz konusu olduğunda, bu sefer kendi payı mikroskobik olacaktır. Dolayısıyla bu, Rothbard'a göre, karar alışlarda ütöpik ve uygulanması imkansız bir model oluşturmanın yanında, Sınıfçı Sahiplik Sistemine evrilme tehlikesini de içinde barındırır. Netice itibarıyla, Rothbard'a göre, iki sistem de insan doğasıyla ve akılla uyumsuzdur³⁴.

Kendine sahiplik aksiyomu, kişinin kendi kişiliğine, yeteneklerine ve emeğine sahipliği dolayısıyla bunları kullanma ve kendi kaderini tayin etme konusunda tek meşru karar vericinin kendisi olduğunu

29 Puchniewicz (n 27) 58.

30 Rothbard'ın *Power, Market-Government and Economy* başlıklı eserinden aktarım: Taner (n 3) 124.

31 Rothbard (n 6) 51 ff. Karş. Rothbard (n 5) 56.

32 Hans-Hermann Hoppe, “Takdim, iç Özgürlüğün Etiği, Recep Tapramaz (çev.) (Liberte Yayınevi 2009) xx-xxi.

33 Rothbard'ın bu görüşüne pek çok eleştiri de beraberinde gelmiştir; en basitinden, onun taahhüdü bu şekilde ele alması, yine kendi aksiyomu olan rasyonel bireyin sorumluluğu ile uyumsuz bir görüntü çizmektedir. Bkz. Taner (n 3) 131.

34 Rothbard (n 5) 49 vd.

belirterek bireysel özgürlük nosyonunun temelini meydana getirir. Fakat bu bencil karar vericilik hiçbir şekilde bireyin başkalarına haksızlık oluşturacak biçimde saldırıda bulunması anlamına gelmez. Öyle ki Rothbard'ın liberteryen özgürlük anlayışı, saldırmazlık aksiyomu ile birlikte tam hale gelir.

2. Saldırmazlık (Non-Agression) Aksiyomu

Rothbard'ın liberteryen hukuk kuramının Kendine Sahiplik (*Self-Ownership*) Aksiyomu sonrasındaki ikinci temel aksiyomu ise, tıpkı Aristotelesçi klasik mantığın üç temel ilkesinin birbirini oluşturması gibi, kendine-sahiplik aksiyomundan zorunlu olarak doğan *Saldırmazlık (Non-Agression) Aksiyomudur*. Kendine sahiplik durumunun sürdürülebilmesi için buna saldırılmaması gerekir. Saldırı durumunda ise bu saldırıya karşı-saldırı yahut savuşturmalar yoluyla müdahale etme meşruyet arz edecektir. Özgürlüğün ne zaman bir başka kimsenin özgürlüğüne (ya da özel mülkiyetine) tecavüz oluşturduğunu ve buna karşı meşru müdafaayı (dolayısıyla ceza hukukunun temelini) işte bu saldırmazlık aksiyomu kurar³⁵. Saldırı (*aggression*) Rothbard tarafından hak ihlali (*invasion*) ile aynı manada ele alınır. Zararlı eylem ile saldırı ise birbirinden farklı kavramlardır. Ceza hukuku kural olarak saldırı ile ilgilenir. Meşru müdafa hakkı saldırı ve ihlal durumuna karşı caridir. “Zarar” ise içeriği soyut ve muğlak olduğu için bu kapsamın dışında tutulmalı ve dar yorumlanmalıdır. Bir eylem doğrudan ve somut bir şekilde bize ve korunan bir menfaaimize yönelmedikçe, bir takım zararlı etkileri olsa bile, hak ihlali oluşturacak seviyede bir saldırı olarak değerlendirilmeyebilir³⁶. Zararın geniş yorumlandığı bir durumda ise, piyasaya yeni bir ürün arz ederek rakip şirketlerin ürün satış rakamlarının düşmesine sebebiyet veren bir şirket de “saldırgan” olarak değerlendirilecektir ki, bu da piyasanın meşru rekabetçi doğasına aykırı ve hatalı bir değerlendirme olacaktır.

Rothbard'a göre, devlet bir *saldırgan*, devlet müdahalesi de özü itibarıyla bir *saldırı* mahiyetindedir³⁷. Devlet, Rothbard'ın gözünde, başkaca hiçbir kişi ya da gruba tanınmamış gayriahlakî olduğu

35 Bu sebepten ötürü, Rothbard'a göre, ceza hukukunun tüm ilkeleri meşru müdafa ilkesinden neşet eder. Dolayısıyla suçludan hesap soracak esas konuma sahip kişi mağdur veya suçtan zarar gören(ler)dir. Hatta bu nedenle Rothbard, mağdura cezayı belirlemede söz hakkı verilmesi taraftarıdır. Ceza hukuku süreçlerinde, hesaplaşacak olan bu esas konumdaki suçlular ile mağdurların arasına “kamu” hukuku sүйelerinin (örneğin savcılık kurumunun) ya da “kamu” hukuku varsayımlarının (örneğin bir suçtan, mağdurun değil esasında kamunun zarar gördüğü varsayımı gibi) girmesini hatalı bulur. Buna göre ceza hukukunun hedefi, suçlunun tespiti ve mağdurun tatmini (gerekirse suçluyu mağdurun zararını giderene kadar köle gibi çalıştırmak) olmalıdır, devlet ya da farazi bir “kamu”nun farazi tatmini değil. Bkz. Rothbard (n 4) 45; Rothbard (n 5) 90 vd.

36 Taner (n 3) 108 vd.

37 Rothbard (n 4) 22, 45 vd. Bu noktada, devleti bir tür haydut çetesi gibi gören Lysander Spooner'ın bir takipçisidir. Kitabının devleti ele alan bölümünde, Spooner'in etkileyici devlet tarifini aynen alıntılar. Rothbard (no 4) 52: “Devlet tıpkı bir eşkiya gibi ‘ya paran, ya canın’ der. Vergilerin tamamını olmasa bile çoğunu bu tehdit altında toplar... Devlet, ıssız bir yerde pusuya yatıp, yol kesip, kafaya tabanca dayayıp cep boşaltmaz. Ama soygun yine de bir soygundur. Hatta bu seferki, daha namertçedir. Eşkiya kendi eylemine ait tehlike ve suç sorumluluğunu tamamen kendisi üstlenir. Sizin paranız üzerinde bir hakkı varmış veya bu parayı sizin kendi yararınız için kullanmaya niyetliymiş gibi davranmaz... O kadar yüzüstleşmemiştir. Dahası, paranızı aldığında sizi bırakır, ki siz de zaten bunu istersiniz. Hakiki egemeniniz olduğu varsayımıyla size koruma sağlamak adına, yol boyunca sizi ısrarlı biçimde takip etmez. Önünde eğilip kendisine hizmet etmenizi emrederek, şunu yapmanızı isteyip bunu yapmanızı yasaklayarak, çıkarı ve keyfi ne zaman gerektirirse daha çok paranızı çalarak, otoritesini tartışmaya kalktığınız veya taleplerine direndiğinizde hemen sizi bir isyankar, hain ve ülke düşmanı olarak damgalayıp acımadan kurşunlayarak sizi ‘koruma’yı sürdürmez. Yani eşkiya bunca sahtekarlık,

düşünülen pek çok faaliyete yetkili addedilmiş hastalıklı bir yapıdır. Ona göre zorunlu eğitim ve zorunlu askerlik bir kölelik düzenidir; Savaş açmak ya da yıkıcılığı bastırmak için şiddet kullanmak zorbalık ve saldırının ta kendisidir. Vergi ise gasptır³⁸. Liberteryenizm, genel ahlak ilkelerinin ve yasalarının, istisnasız herkesi bağlaması gerektiğini, hiçbir kişi ya da kolektivitenin bundan muaf kılınmayacağını savunur. Devlet de bir tür kolektivite olarak, onun adına hareket eden tüm kamusal aktörler ve personelleriyle birlikte bu kapsamdadır. Rothbard'a göre, eski çağların sahtekâr saray entelektüelleri, bir politik teoloji uydurarak, devleti ya da bir kralı her şeye muktedir ve ilahî hak sahibi gibi göstermiş ve insanları buna inandırmışlardır. Günümüzde modern devletlerin bireysel hak ve özgürlüklere müdahale araçları olan “kamu yararı” ve “kamu güvenliği” gibi kavramlar, Rothbard'a göre, bu sahtekâr politik teolojinin birer uzantısı ve türevi niteliğindedir³⁹. Aynı zamanda Rothbard, “devlet” düzeni ile “biz” kavramının da bir tür politik sihir yoluyla özdeşleştirildiğini, bu şekilde her tür devlet saldırganlığının “biz” olarak halka ve onun tekil parçalarına teşmil edilmek suretiyle, bir biçimde hafifletildiğini (ya da sorumluluğunun dağıtıldığını) düşünür⁴⁰. Böyle bir sihrî bir kenara itersek, devletin kendini meşrulaştırma yolundan bir diğeri olan çoğunluk fikriyle karşı karşıya kalırız. Ancak Rothbard bu fikre de karşıdır: bir toplumun %90'ının, %10'unu öldürmeye karar vermesinin meşru olamayacağını, saldırının yine de bir saldırı olacağını dile getirir⁴¹.

IV. ROTHBARD'IN LİBERTERYEN HUKUK KURAMININ HUKUK POLİTİKASI ÇIKTILARI: ELEŞTİRİLER, ÖNERİLER VE GEREKÇELER

A. ÖZEL MÜLKİYET SAHASININ GENİŞLEMESİ

Rothbard mülkiyet ve devlet kavramlarını birbirine karşıt konumlandırırken onun liberteryen hukuk kuramının açılımları da gün yüzüne çıkmış olur. Modern devlet üç farklı düzlemde özel mülkiyete (dolayısıyla *self-ownership* aksiyomunun açılımı olan her şeye) zarar verir⁴²: (i) Devlet özel mülkiyete, öncelikle kendi gelirlerini vergi yoluyla tahsil etmesi nedeniyle zarar verir. (ii) Belirli bir toprak üzerinde zor kullanma tekeli olması itibarıyla bu sefer o ülke (*territorial*) alanındaki güvenlik ihtiyacının ardına sığınmak suretiyle serbest rekabet düzenine müdahale ederek, aynı zamanda özel mülkiyet rejimine de zarar verir. (iii) Aynı ülke alanında nihai karar alma mekanizması ve yargı gücü

alçaklık ve aşağılamanın suçlusu olmayacak kadar centilmendir. Sizi soymasına ilaveten kendisinin bir kuklası ve kölesi yapmaya çalışmaz.” Lysander Spooner, *No Treason: The Constitution of No Authority (No. VI)* (Boston 1870) 12'den Türkçe tercümenin alıntılındığı eser: Lysander Spooner, *Hukuk Nedir? – Seçme Metinler*, Muzaffer Dülger (der. çev.) (XII Levha Yayıncılık 2022) v-vi.

38 Rothbard (n 4) 23; Puchniewicz (n 27) 71.

39 Rothbard (n 4) 24, 46.

40 Rothbard (n 4) 49. Gelişkin demokratik sistemlerde dahi devlet denince, halk olarak “biz” onu meydana getirmeyiz. Devlet, yönetici elit kesim, bürokrasi ve çıkar gruplarından oluşur. Geri kalan insan kitlesi, yönetilenlerdir. Rothbard, topluma bu minvalde John C. Calhoun'un tabiriyle bakar: “net olarak vergi ödeyenler” ve “net olarak vergilerle yaşayanlar/geçinenler” olarak toplum ikiye ayrılmıştır onun gözünde. Bkz. Rothbard (n 4) 53.

41 Rothbard (n 4) 50; Rothbard (n 27) 37-38.

42 Hoppe (n 32) xx-xxi.

rolüyle devlet bu sefer gönüllü mübadele ve tasarruf özgürlüğüne müdahale yoluyla mülkiyete zarar verir.

Devlet ve gelecekte devletin gereksizliği üzerine Rothbard'ın görüşleri anahatlarıyla şöyledir; (i) Liberal sınırlı devlet fikri çok iyimser bir fikirdir, zira Lord Acton'un deyimiyle “güç, yozlaştırır...”. Devlet öyle bir varlıktır ki, kendi kendine bile koymuş olsa, koymuş olduğu bu sınırları devamlı surette aşma ve ihlal etme eğilimini içinde barındırır. (ii) Hizmetler ve mallar arasında yapılan kamusal-özel ayrımı gereksiz bir ayrımdır. Kamu hizmeti ve bunların başlıcaları güvenlik ve yargı hizmetleri kamusal olmak zorunda değildir, devlet-dışı yollarla da bu hizmetler pekala sunulabilir, hatta daha da verimli sunulur. (iii) devlet olmazsa hukuk olmaz fikri de Rothbard'a göre çağımız için artık çürümüş bir fikirdir, zira günümüzde evrensel kabul edilen hukuk normları aslında devletlerin bahşetmeleriyle değil sivil toplumdaki doğan mücadelelerle kazanılmıştır, ayrıca örf ve adet hukuku ile yargısal süreçten neşet eden hukuk da bu konuda devletin olmazsa olmazlığı (yasama-aktif hukuk üretimi) fikrini geçersiz hale getirir⁴³.

Özel mülkiyet hakkı, Rothbard'a göre, insanın temel hak ve özgürlüklerinin özünü teşkil eden tek gerçek haktır⁴⁴. Kendine-sahiplik aksiyomu, özel mülkiyet hakkını, bir kimsenin kendi bedeni, yaşamı, aklı, hisleri, emeği, eylemleri ve eylemlerinin neticelerine (maddi ve gayrimaddi metalara) doğru ilerler biçimde rasyonel temelini meydana getirir⁴⁵. Aynı zamanda özel mülkiyet hakkı, insan eylemlerinin sınırlarını çizen, onların haklı-haksız, doğru-yanlış değerlendirilmelerini olanaklı ve belirli kılan yegâne vasıta⁴⁶. Bu bağlamda Rothbard, hakların sınırını çizmekte başvurulan (sınırlandırma ölçütleri) “kamu yararı”, “kamu güvenliği” gibi kavramlara saldırarak onların işe yaramazlığını ileri sürer. Örneğin birkaç birey toplanıp toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ve ifade özgürlüğü kapsamında eylem yapacaklardır. Bunun için bir caddeyi seçmişlerdir. Polis ve idari makamlar, gösteriye kamu yararı (ör. Trafikğin engellenmemesi) ve kamu güvenliği (ör. Asayişin sağlanması vs.) gibi gerekçelerle izin vermemektedirler. Bu engelin bir başka dayanağı, kamunun ortak malı olarak cadde ve sokakların devletin egemenliğinde olmasıdır. Buna karşılık göstericiler de caddenin inşasından bakımına dek her şeyin vergilerle finanse edildiğini, dolayısıyla bu hak ve özgürlüklerin kullanımında caddeleri kullanmak istemelerinin meşru olduğunu savunmaktadırlar. Rothbard, bu karşılıklı savların meseleyi içinden çıkılmaz bir hale soktuğunu ve en nihayetinde bu durumun zor gücünü (Gordion düğümünü kesen kılıncı) elinde bulundurana yaradığını düşünür. Oysa ki cadde, kamu mülkiyetinde (devletin tasarrufunda) değil de özel şahısların mülkiyetinde olsaydı, caddede eylem yapmak isteyenler, birkaç saatliğine cadde sahibinden izin alarak ya da ücreti mukabil orayı kiralayarak, istedikleri eylemi yapabilecek, ifade ve toplanma hürriyetlerini

43 Taner (n 3) 147 vd.

44 Rothbard (n 28) 1137.

45 İnsan öncelikle kendisinin (bedeninin, emeğinin ve düşüncesinin) sahibidir. Bu kendine sahiplikten doğaya sahiplik prensipleri de çıkar. Sahipsiz tüm tabii varlıklar, bunları ilk bulan ve faydalı bir hale dönüştüren emeği sergileyenin olur (*homestead* ilkesi). Rothbard (n 5) 61.

46 Van Duffel (n 27) 357.

yaşayabileceklerdir. Dolayısıyla özel mülkiyet hakkı, Rothbard'a göre, tüm hak ve hürriyetlerin yaşanabilirliğinin zeminini ve imkânını tesis eden en temel hak⁴⁷.

Rothbard bu konuda bir başka farazi örnek daha zikreder. Örneğin kalabalık bir tiyatrodaki, ortada hiçbir sebep yokken, bir kimse “yangın var” diye fütursuzca bağırıp çağırabilir. Bunun genel (“kamusal”) bir huzursuzluk ve güvensizlik yarattığı, zararlara sebebiyet verdiği kabul edilir. Fakat Rothbard meseleyi başka bir yönden, özel mülkiyet hakkı üzerinden analiz etme taraftarıdır. Tiyatroda bu şekilde bağırabilecek iki tür kişi vardır: (i) Tiyatronun sahibi ve sahibi olarak ya da namına davranan kimseler (örneğin kiralayan, işleten veya çalışanları) (ii) Tiyatroda o esnada bulunan müşteriler ya da misafirler. Bağırılanlar şayet (i)'de sayılan kişiler ise, tiyatro sahibinin, orada bulunan ve parasını ödeyerek huzurla tiyatro izlemek arzusunda olan müşterilerin özel mülkiyet hakkına haksız bir saldırı ve zarar gerçekleştirdiği kabul edilir; tazminat yükümlülükleri ya da bilet iadeleri gerekliliği vs. devreye girer. Yok eğer bağırılanlar (ii)'de sayılan kişiler ise, bu sefer de tersi bir durum, yani müşterilerin tiyatro sahibinin özel mülkiyet hakkına tecavüzü söz konusu olur; zira tiyatro gösterisi berbat olmuştur, oynanamamıştır veya izdiham nedeniyle maddi zarar meydana gelmiştir. Dolayısıyla Rothbard'a göre, özel mülkiyet hakkı, sorumluyu ve sorumluluğu belirginleştirir. Kamu yararı veya güvenliği gibi mahiyeti belirsiz sınırlandırma ölçütleri gibi meseleyi muğlak bir duruma getirme⁴⁸.

Rothbard özel mülkiyet sahasının genişletilmesi fikrini savunurken, bu kavramın antipodu konumundaki “kamu mülkiyeti” kavramına, çeşitli eserlerinde farklı farklı gerekçelerle taarruzlarını sürdürmüştür. Ona göre mülkiyet hakkının esası, onun fiilen kullanımı ve kontrolü üzerinden şekillenir; bu noktada onun yasal-formel tanımlanışı o denli ehemmiyet arz etmez. Kamu mülkiyeti yasal-formel olarak bürokrasinin *emaneti* altındadır, ama sadece belli bir süre (atanma veya seçilmeye bağlı görev süreleri) o mülkiyeti kullanma ve kontrol etme yetkileri olan bürokrasi, Rothbard'a göre, bunları emanetinde olan (esas sahibinin “kamu” olduğu) mallar değil, kendi mülkiyetinde olan mallar gözüyle görme eğiliminde olurlar. Öyle ki biz bu eğilimin neticelerine genel bir adlandırmayla “yolsuzluk” demektediriz. Ayrıca Rothbard, bu doğrultuda, kamu görevlilerinin *kamu yararı* hassasiyetleriyle kamu mülkiyetinin kullanımı konusunda uzun vadeli planlamalar yapabilmeleri olarak zikredilen varsayımsal erdeme de saldırır. Rothbard'a göre, tam tersine, sınırlı bir süre bu kullanım ve kontrol yetkilerini elinde bulunduran bürokrasi miyopluluğa mahkumdur, uzağı göremez. O sadece kendi politik geleceği konusunda öz-çıkarıcı bir ileri-görüşlülüğe sahip olabilir. Ama bunun kamu mülkiyeti ve kaynaklarının kullanımı konusundaki yansımaları, kısa vadeli (esasen öz-çıkarıcı) *sözde* kamusal planlamalar, kamusal borçlanma, sömürü ve israftır⁴⁹.

Kendi mülkiyetini uzun vadeli, ileri görüşlü ve verimli bir biçimde kullanabilme kapasitesi, Rothbard'a göre, yalnızca miras ve sair yollarla mütemediyen devredilebilir özellikteki⁵⁰ (ve tüm sınırlarından

47 Rothbard (n 28) 1138.

48 Rothbard (n 28) 1139 vd.

49 Rothbard (n 28) 812-814.

50 Miras hakkının meşru özel mülkiyet hakkından doğrudan türeyen ve bu çerçevede sınırlanamaz niteliğine dair bkz. Rothbard (n 27) 70 vd.

arındırılmış) özel mülkiyet hakkı çerçevesinde mümkündür. Örneğin Rothbard bu açıdan, fikir eserlerinin, üzerlerindeki telif haklarının belli bir süre sonra sönümlenmesi suretiyle kamuya mal edilmesi prensibini de eleştirir. Ona göre, “kamusal” olduğu söylenen her şeye aslında devlet daha fazla el uzatmaya olanaklı hale gelir; bundan bu anlamı çıkartmak gerekir. Telif hakkının, bu tip sınırlamalardan bağımsız olması durumunda, fikrin kişilikten türemesi dolayısıyla kendine-sahiplik aksiyomu üzerinde şekillendiğini, yani liberteryen ilkelerle uyumlu olduğunu düşünür. Fakat Rothbard, patent hakkına telife göre çok daha fazla çekince koyar. Bunun birinci sebebi, telif hakları gibi kendine-sahiplikten ve doğrudan kişilikten türememesidir. Patentlerin ardında çoğunlukla kişi değil doğa vardır ve onlar telif gibi kişiden doğrudan kopan yaratımlar değil doğa üzerindeki bulgu ve keşiflerdir. İkinci çekince sebebi, patent korumalarının, birbirinden habersiz mucitlerin aynı şeyi bulup, geliştirip piyasaya arz etmelerine ket vurması ve bu yönüyle serbest piyasaya hizmet etmemesidir⁵¹.

B. HUKUKİ YÜKÜMLÜLÜK FİKRİNİN SAFLAŞTIRILMASI

Rothbard'ın zihnindeki hak kavramı, yukarıda izah edildiği üzere, özel mülkiyet hakkının etrafında gelişen dışlayıcı ve negatif bir hak anlayışıdır⁵². Devlet mekanizmasına pozitif edimsel (müdahaleci) hareket serbestisi veren *pozitif hak* kavramını Rothbard açık bir biçimde reddeder⁵³. Makale boyunca ilgili olacağımız özel mülkiyet kavramı ekseninde genel hatları ortaya çıkan hak kavramını bir kenara alıp, madalyonun diğer yüzü olan yükümlülük kavramını incelemeye alırsak, Rothbard'ın zihninde son derece radikal saflaştırma (*purification*) fikirlerinin geliştiği görülecektir. O aslında bireyin kendi kendine yüklediği salt ahlaki sorumluluklar dışında, ona dışarıdan yüklenen ve hukukun cebriyle muhatap kılınan yükümlülük fikrine bir istisna hariç tümüyle düşmandır. Bu, saldırmazlık aksiyomunun doğrudan çıktısı, hukuki yükümlülüğün tek meşru tipi ve hatta özdeşidir: “başkasının mülkiyetine saldırma”⁵⁴ Rothbard, bunun dışındaki modern hukuk düzenlerinin birey üzerine yüklediği hiçbir yükümlülüğü tanımaz. Vatandaşlık görevleri olarak adlandırılan zorunlu askerlik ve vergi gibi yükümlülüklerle, kölelik ve gasp gözüyle bakar⁵⁵. Bunun dışında hiç kimsenin bir başka kişiye ya da kişilere iyilik yapmak veya yardım etmek gibi bir yükümlülüğü olmadığını, bu yönde bireye yüklenen yüklerin gayrimeşru olduğunu savunur. İyilik ve yardım ancak ve ancak gönüllü olarak yapılabilir (bu ahlakidir de) ama dışsal dayatmayla değil. Dolayısıyla bu yükleri bireyin üzerine yükleyen hukuk kuralları, Rothbard'a göre, rasyonel doğal hukuk ilkelerini de ihlal eder⁵⁶. Bir kimsenin başka bir kişiye iyilik yapma biçiminde beliren yükümlülükleri, sosyal güvenlik

51 Rothbard (n 28) 638-646.

52 Barry (n 17) 177; Van Duffel (n 27) 354.

53 Rothbard (n 5) 104.

54 Puchniewicz, bu düstur üzerine, Rothbard'ın resmettiği liberteryen toplumun deontolojik bir temele dayandığı yorumunda bulunur. Puchniewicz (n 27) 72.

55 Rothbard (n 4) 313; Rothbard (n 5) 169.

56 Rasyonalist doğal hukuk geleneğinde, Hugo Grotius'un yapmış olduğu tam (*perfect*) ve eksik (*imperfect*) yükümlülükler ayrımı ve bu ayrım üzerine Thomasius ve Pufendorf gibi takipçilerin düştüğü şerhler, bu bakış açısının temelleri olarak düşünülebilir. Bu filozoflar başkasına yardım/iyilik yapmak gibi karşılıksız iyilik (literatürde Luka 10: 25-37'a atıfla İyi Samiriyeli/*Good Samaritan* olarak ifade edilen) davranışların dışsal bir zorlama ve hukuki yükümlülük (karşı taraf için de bir hukuki hak) halini alamayacağını savunmuşlardır. Bunlar eksik yükümlülüklerdir. Tam yükümlülükler konusunda

primlerinin ödenmesinden bir aile üyesine (örneğin ebeveynin çocuğuna) bakma yükümlülüklerine kadar çeşitlendirebilmek mümkündür. Sosyal güvenlik sistemlerinde genç nesiller, geçmiş kuşaklara bakmaya zorlanmaktadır⁵⁷. Buradaki bakış açısı vergilere karşı liberteryen muhalifliğin özü itibariyle bir benzeri (bireyin, gönüllü olmadıkça hiçbir kolektif yapıya katılmaya zorlanamaması gerektiği fikri) olduğu için, daha girift bir itiraz olan “çocuğa bakma” yükümlülüğünün reddine odaklanmak daha işlevsel olacaktır.

Rothbard'a göre, liberteryen bir toplumda, bireylerin çocuklarına bakma yükümlülükleri olmaz. Bu durum anne karnından başlar. Kürtaja aleyhtar görüşler, anneye, bir varlığın dünyaya getirilmesi için zorla ona yardım etme yükümlülüğü yüklerler (zira cenin, yardım olmadan, yani anne o cenine vücudunu kullandırtmadan doğamaz) ve bu sebeple annenin kendi bedeninin sahibi olduğunu görmezden gelirler⁵⁸. Bakma yükümlülüğünün olmaması bebek doğduktan sonra da devam eder. Rothbard şöyle garip bir örnek de verir: Diyelim ki, teknoloji ilerledi ve insanın klonlanmasının da önu açıldı. Bu durumda bir bilim insanının laboratuvar ortamında bir insanı dünyaya getirmesi ihtimalinde, o bilim insanına – tıpkı bir anne gibi – müsebbibi olduğu klon insana bakma yükümlülüğü mü yükleyeceğiz diyerek, Rothbard durumu açıkça saçmaya indirger⁵⁹

Çocuğa bakma yükümlülüğü olmamasına dönük kavrayışı sorgulayabilmek için, öncelikle çocuğun statüsünün ne olduğunu saptamak gerekir. Çocuk, Rothbard'a göre, (iradî olarak henüz tam biçimde kendinin sahibi olamamış olsa da) kendinin sahibi olma potansiyeli taşıyan ve ebeveynin özel mülkiyeti dahilinde olan bir varlıktır. Çocuk, öncelikle anneden doğduğu için ona ait ya da babayla elbirliğiyle içinde bir özel mülkiyet konusudur. Ama bu özel mülkiyet hakkı, *abusus* yani o bebeğin/çocuğun varlığını ortadan kaldırmak gibi bir olanağı malike (ebeveyne) vermez. Yani çocuk üzerindeki mülkiyet, cansız nesnelere ya da hayvanlar üzerindeki mutlak hak türünden bir mülkiyet değildir⁶⁰. Çünkü aksi halde, kendi kendisinin sahibi olan veya buna potansiyel olarak sahip olan bir varlığa karşı saldırmazlık prensibi ihlal edilmiş olur. Saldırı, zarar ve yok etme engeli olmakla birlikte, yine de ebeveynin o bebeğe/çocuğa bakma yükümlülüğü yoktur⁶¹. Liberteryen bir toplumda, bakmak istemiyor ya da bakamıyor ise ebeveyn, çocuğunu terk etmek ya da ona bakmak isteyen birine satabilmek özgürlüğüne sahiptir. Bu yüzden, insanı bir “şey” (*res*) olarak kodlamayan hukuk dogmatığı, Rothbard'a göre, gerçeklikle uyumsuzdur, etkin değildir ve gayriahlakidir. Gerçeklikle uyumsuzdur, çünkü gerçeklikte, insanlar evlatlık alma ya da verme işlerinde çoğu zaman maddi beklentilerle de hareket etmektedirler; yani dünyanın neresine gidilirse gidilsin, bu konuda *de facto* bir piyasanın var olduğu ve işlediği görülebilir. Ayrıca etkin de değildir, çünkü serbest bir çocuk/bebek piyasasının herkese kazandıracığı bir alveriş, devlet eliyle konan engeller (insan ticareti suçu gibi) ve tekel (çocuk esirgeme kurumu türünden kurumlar) yoluyla engellenmektedir. Bu durumda

ise birey üzerinde dışsal bir baskı kurulabilir. Bu tam yükümlülüklerin özü ise *neminem laedere* yani “kimseye zarar verme” ödevidir. Bkz. Hugo Grotius, *The Rights of War and Peace: Including The Law of Nature and Nations*, A. C. Campbell (trans.) (M. Walter Dunne Publication 1901) 272-273 [II, 22, xvi].

57 Rothbard (n 28) 814-815.

58 Rothbard (n 5) 101 vd.

59 ibid 106.

60 Rothbard (n 5) 104; Rothbard (n 27) 103.

61 Rothbard (n 5) 105.

bebek sahibi olmak isteyip de olamayan ve evlat edinmek için sırada bekleyen kişiler de, bebeğine bakmaya – maddi, manevi – gücü yetmemesine ya bunu istememesine rağmen zorlanan kişiler de zarar görmektedir. Oysa bebek ya da çocuk piyasasının mümkün hale getirilmesiyle birlikte, bunun olmadığı durumda sadece devletin tekel olarak faydalandığı durumdan, herkesin kazan-kazan ilkesiyle kazanabildiği bir duruma geçilmiş olacaktır. Çocuk da bundan faydalanacaktır, çünkü onu en çok isteyen kişilerin olacaktır⁶².

Başkasına yardım ya da iyilik yapma olgusu karşısında, bir kişinin kendisine iyilik yapması yer alır, ki bu zaten liberteryenizme göre bireyin kendi özel mülkiyet haklarından istifade edebilmesi demektir. Peki kişi kendi özel mülkiyetini yine kendisine zarar getirecek şekilde hatalı kullanırsa ne olacaktır? Ya da bu durumda diğer kişiler ya da devlet, bu hatalı kişiyi uyarıp onu doğru yola çekmekle yükümlü ya da yetkili midir? Rothbard böyle bir yükümlülüğü ya da yetkiyi yukarıdaki pasajlardan da anlaşılacağı üzere zaten kabul etmez; herkes kendisinden sorumludur ve babacıl (*paternalist*) bir devlet fikri bireysel özgürlüklere daha fazla haksız müdahale dışında hiçbir şey getirmez⁶³. Bu yüzden hatalı davranışın sorumluluğu bireyin kendi üzerinde bırakılır⁶⁴. Bir kişi kendi mülkiyetini nasıl kendisine zarar verecek şekilde hatalı kullanır? Örneğin bir kimsenin otomobilini aşırı hızlı ve tehlike arz eder biçimde kullanması... Bu sadece o kişinin kendisine zarar vermez, başkalarının özel mülkiyet haklarını da çiğner. Dolayısıyla bu hatalı davranışa müdahalenin meşru olmasının nedeni, kişinin kendine değil, başkalarına zarar verme olasılığının yüksek oluşudur. Salt kendine zarar örneği olarak, aşırı alkol ve uyuşturucu madde tüketmeyi ele alalım. Birinci ihtimal olarak, bu tüketim neticesinde kişi başkalarına zarar verir bir seviyeye ulaşırsa buna, zaten saldırmazlık aksiyomunu (başkasına zarar vermemek düsturunu) deldiği için müdahale edilebilir. Ama ikinci ihtimalle, bu kişi hiç kimseye zarar vermeden sadece kendi sağlığını bozar biçimde bu maddeleri kullanıyorsa, liberteryen görüş açısından buna müdahale edilemez; çünkü bu yasakçılığın sınırı yoktur, yine oldukça zararlı olan şeker tüketiminin ya da fast-food'un yasaklanmasına kadar varabilir. İşin tuhaf yönü, Rothbard uyuşturucu yasakları gibi genel yasakların ardındaki birinci ihtimali (ve ondan doğan genel önleme maksadını) dikkate almaksızın, uyuşturucu ticaretinin hukukileştirilmesi gerektiğini savunur. Örneğin A.B.D.'de 1919-1933 yılları arasında alkol de yasaklanmıştır ama insanlar alkollü bir biçimde tüketmeye devam etmiştir. Bu tüketim hukuk-dışı olmuştur ve karaborsa biçiminde işlemiştir. Dolayısıyla devlet bunu yasaklayarak kontrol etmeyi planlarken, tamamıyla kontrol dışı bir durum oluşmuş, mafya büyümüş ve örgütsel şiddet suçlarının artışı beraberinde getirmiştir. Netice olarak liberteryenlere göre bu genel yasağın olumsuz neticeleri olumlu neticelerinden bir hayli fazladır⁶⁵. Rothbard uyuşturucu konusunda da aynı şeyi düşünür. Bu maddeler serbest bırakılırsa,

62 ibid 107 vd.

63 Michael J. Sandel, *Adalet: Yapılması Gereken Doğru Şey Nedir?*, Mehmet Kocaoğlu (çev.) (Bingbang Yayıncılık 2013) 79-80.

64 Bu anlayışın, John Stuart Mill'in özgürlük ilkesi olarak zikrettiği ama literatürde "Zarar İlkesi" (Harm Principle) olarak zikredilen ilkeye katı bir bağlılık yansıttığı söylenebilir. Bu ilkeye göre, "uygar bir toplumun bir üyesine, rızası hilafına, haklı olarak güç uygulanmasının tek amacı, başkalarına gelecek zararını önlenmektir." John Stuart Mill, *Hürriyet Üstüne*, M. O. Dostel (çev.) (3. Baskı, Liberte Yayınevi 2012) 50.

65 Brennan (n 2) 140 vd. Benzer bir bakış açısını Rothbard'ın öncüllerinden Spooner da "Vices are Not Crimes" başlıklı yazısında savunmuştur. Bkz. Spooner (n 37) 33 vd. Bu yazıda 19.yy'da A.B.D.'nin bazı kesimlerinde uygulanmış alkol satışı yasaklarına ciddi eleştiriler dile getirilmiştir. Bu tip mağdursuz suçlarda devlet aslında kişileri ahlaklı kılmaya

Rothbard'a göre, insanların bir çoğu zaten kendi sağlığını düşünerek bu maddelerden kaçınmayı sürdürecektir. Bunun yanında maddelerin transferi artık daha az risk oluşturacağı için fiyatı düşecek, eski düzende transfer ve satış riskini üstlenip, bundan yüksek kâr edinen suç örgütleri varlık nedenlerini yitirerek ortadan kalkacaktır⁶⁶.

Rothbard, kendine zarar problemi ve bu tip durumlara müdahalenin gayrimeşruluğu konusunda mağdursuz suçlara da değinir. Örneğin bu kapsamda çeşitli hukuk düzenlerinde suç politikası içerisine alınmış olan pornografi, cinsel sapma ve fuhuş aktivitelerine katılımın engellenmesini, eğer bu katılımlar rızai ise, birer özgürlüğe saldırı/müdahale, özel mülkiyete ve bireysel özgürlüğe müdahale çerperlerini iyiden iyiye daraltmaya dönük politikalar olarak değerlendirir⁶⁷. “Genel ahlaka mugayir suçlar” olarak isimlendirebileceğimiz bu tip suçların varlığına muhalefet, liberteryenlerin genel bir eğilimidir. Buna göre, kamu ahlakı ya da genel ahlak gibi kavramlar uydurma kavramlardır. Örneğin fuhuş yapan kişiler de, tıpkı bir hamal veya futbolcu nasıl ki işverenine emeğini ve vücudunu kiralamışsa, esasen bir benzerini yapmaktadırlar⁶⁸.

C. KAMU HUKUKUNUN SONU: YARGI VE GÜVENLİK PİYASASI

Klasik liberal düşünürler ve neoklasik iktisatçılar, devlet mekanizmasına etkin olmasa da gerekli bir kötülük gözüyle bakmış ve en azından güvenlik ve yargı hizmetlerini sunmakla sınırlı yapısının korunması ve sürdürülmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Anarşist liberteryenlerin – ve tabii Rothbard'ın – en belirgin özellikleri devlete bu sınırlı gerekçeyle de olsa hiçbir meşruiyet atfetmemeleri⁶⁹ ve ona

zorlamaktadır, fakat “kimin” ahlakına? Sonradan pek çok liberteryenin de benimsediği şekliyle, bu hukuki ahlakçılık (*legal moralism*) ya da ahlaki yasakoyuculuk, bireysel özgürlükleri ve bireyin kendisi üzerindeki hakimiyetini tarumar eder ve tek ahlaki bir bakış açısını – sanki tek hakikat oymuşçasına – birey üzerinde dayatır, o yüzden zorbacadır, gayrimeşrudur. Bkz. Rothbard (n 5) 110.

66 Rothbard (n 4) 111.

67 Rothbard (n 4) 22.

68 Yaman ve Tarhan (n 2) 160 vd.

69 Rothbard'ın devlet kavramı konusunda birkaç önemli hususa daha değinmek gerekebilir. O, devleti, varlık sebebi itibariyle saldırmazlık prensibinin ihlali olarak görür. Bu yüzden devletin vergi ver, yalan beyanda bulunma gibi tüm talimatları, bir suçlunun masum birine dönük zorbaca dayatmaları gibi gayrimeşrudur Bkz. Rothbard (n 5) 189 vd. Devlet aynı zamanda zorbalığını önemli ölçüde tekel olarak hareket etmesine dayandırır. Devletin tekel olarak varlığına dair liberteryenlerin çok parçalı iktidar yapılarının var olduğu ve tam olarak bugünkü manasıyla tekel olarak bir devletin var olmadığı toplumlara dair tarihsel ilgileri göze çarpmaktadır. Rothbard da bu ilgiyle Eski İrlanda'daki politik ve yargısal yapı olan Túath'ı idealize etmektedir. Bu oluşum, toprağı olan özgür insanların, çeşitli mesleklerden kişilerin ve savaşıların üyesi olduğu, gönüllülük esasıyla katılan birliklerdir. Yıllık toplantılarında ortak politikalara, savaşa, barışa, kral seçmeye veya tahttan indirmeye dönük kararlar alırlar. İrlanda ülkesinde tek bir túath da olmamıştır. Belli bir tarihsel kesitte aynı anda 300'ün üzerinde túath'ın varlık gösterebilmiş olduğunu ve zaman zaman bazılarının birbirleriyle birleştiğini yazar. Herhangi bir túath'a ailevi vs. bağlar nedeniyle zorunlu bir bağlılık da söz konusu olmayıp, bir kişi isterse bir túath'tan çıkıp bir başkasına üye olabilir. Túath'ların haricinde Kral da vardır ama onun siyasal yetkileri sınırlı olmuştur. O bir dini lider hüviyetiyle birlikte savaşta ordunun başında yer alır ama yasa yapamaz, túath üyeleri üzerinde yargılayıcı veya kural koyucu bir pozisyona da sahip değildir. Hukuk, Kral'ın bir yasakoyuculuk vasfının olmadığı örf ve adet hukukudur ve bu konuda bilgisi yüksek olan *brehon* adlı kişilerin eliyle tatbik edilir. Brehon'ların Kral veya túath'lar ile herhangi bir bağı olmamıştır, kamu görevlisi vasfında kişiler değildiler; husumetli kişilerin talepleri üzerine hukukun ne olduğunu bildirip, aralarında hakemlik yapmışlardır. Bkz. Rothbard (n 4) 236 ff. Çok bellidir ki, bu tarihsel veriyle, Rothbard gibi liberteryenlerin fikriyatına yakın biçimde gönüllü birlikler, tekel olmayan siyasal yapılar ve bir tekelin elindeki oyuncu vasfında olmayan bir hukuk düzeni örneklenmektedir.

yüklenen tüm fonksiyonların – burada kritik önemleri olan yargı ve güvenlik dahil – serbest piyasaya aktarılması gerektiğini savunmalarıdır. Koruma ve güvenlik hizmeti piyasa tarafından sunulursa, talep ve ücrete göre arttırılabilir ve azaltılabilir. Böylece yüksek güvenlik ihtiyacı olan müşteriler, standart sunulan kamu hizmetlerinin etkinsizliğinden kurtulmuş olurlar; az güvenlik ihtiyacı olan kesimler için ise standart kamu hizmetlerinin israf biçiminde arz edilmesi önlenmiş olur. Biz tüketiciler için bu hizmetlerin sunulmasının en etkin ve ahlakî yolu budur.⁷⁰ Liberteryen bir toplumda kolluk hizmetleri bir kamu hizmeti olarak devlet tekeline arz edilmemeli, özel girişimler şeklinde yürütülmelidir. Bu özel kolluk hizmetlerini ya bir özel mülkün sahibi ihtiyacı ölçüsünde satın alır/abone olur ya da suçtan zarar görenlere anlaşmalar karşılığında ödemeler yapan sigorta şirketlerince yan bir işkolu olarak yürütülür. “Sigorta şirketleri suç mağdurlarına yardım ödemesi yapacağından, suçu ve dolayısıyla yardım ödemelerini azaltmanın bir yolu olarak polis hizmeti sağlamaları kuvvetle muhtemeldir.”⁷¹ Liberteryenlerin futurist tezlerinde yargı, güvenlik, sigorta ve finans şirketlerinin bu doğal bağlar mucibince birbirlerinin iştiraki olarak faaliyet görecekları yönünde tahminler söz konusudur.⁷² Koruma, güvenlik ve yargı hizmetlerinin satın alındığı bu ortamda, örneğin özel polis teşkilatlarının kendilerine ödeme yapan tüketicilerin talepleri doğrultusunda, tüketiciler arasındaki çatışmanın maşaları olmaları ihtimaline ve eleştirilerine dair Rothbard şunu söyler:

Gerçekçi olmak gerekirse, günlük yaşamda polis teşkilatları arasında doğrudan çatışmalara pek yer olmayacaktır. Ancak, bazen olduğu gibi, iki komşu mülk sahibinin kavga ettiğini, her birinin diğerini saldırı ya da şiddeti başlatmakla suçladığını ve farklı [güvenlik] şirketlerine abone olmaları durumunda her birinin kendi polis şirketini aradığını varsayalım. Bu durumda ne olacak? Bu iki polis şirketinin birbiriyle çatışmaya başlaması anlamsız ve ekonomik olduğu kadar fiziksel olarak da kendilerine zarar verici olacaktır. Bunun yerine, her polis şirketi, faaliyetlerine devam edebilmek için, kimin hatalı olduğuna karar vermek üzere özel mahkemeler ya da hakemler kullanmayı hizmetinin hayati bir parçası olarak ilan edecektir.⁷³

Hileli ve taraflı işlem sorunu da liberteryen bir toplumda kamudan özele aktarılacak bu hizmetler için önemli bir sorundur. Bir özel yargı veya güvenlik kurumu, yargı ya da güvenlik hizmetini, kendisine daha çok ödeme yapan kişilerin lehine olacak biçimde sunarsa ve kararlarına bu yönde hile katarsa ne olacaktır? Rothbard'ın hileli adalet sorununa cevabı, piyasanın ödül/ceza başarısı çerçevesindedir. Örneğin hileli ve taraflı hükümler kuran bir mahkemenin faaliyetleri bilinir hale geldikçe, bu kötü şöhretle, piyasa içinde tutunabilmesi ihtimali ve vereceği kararların güvenilirliği düşecektir. Kitlese tüketici pazarını kaybetmek pahasına birkaç zengine taraflı hizmet sunmak, bu kuruluşların faaliyetleri

70 Rothbard (n 4) 220 ff.

71 ibid 222. Özel girişim olarak güvenlik hizmeti arzı fikrini 19.yy'da Gustave De Molinari de savunmuştur. Bkz., Gustave de Molinari, *Serbest Piyasa ve Güvenlik*, Gürkan Polat (çev.) (Liber Plus Yayınları 2016) 44 vd. Güvenlik ve yargı hizmetlerinin özel sektöre verilmesi fikri, çağdaş anarşist liberteryenlerin de savunduğu bir fikirdir. Örnek olarak bkz. Robert P. Murphy, *Kaos Teorisi: Piyasa Anarşizmi Üzerine İki Makale*, Talha Gülmez (çev.) (Liber Plus Yayınevi 2016). Daha ılımlı bir liberteryen görüş (devlet mahkemelerinin adem-i merkezi / *decentralized* bir yargısal sahada olması, yani tekel olmaması) olarak bkz. Stephan Kinsella, *Legal Foundations of A Free Society* (Papinian Press 2023) 333.

72 Örneğin bkz. Murphy (n 71) 27, 44.

73 Rothbard (n 4) 226.

için sürdürülebilir olmayacak, ayrıca bu hileli davranışları nedeniyle bu sözde yargıç veya hakemlerin başkalarına zarar vermeleri nedeniyle cezalandırılabilmeleri de pek muhtemel olacaktır⁷⁴. Neticede liberteryen bir toplumda artık, yargı ve güvenlik hizmetleri için piyasada tür olarak aynı hizmeti sunan pek çok ekonomik aktör vardır, hiçbiri (devlet gibi) tek ve vazgeçilemez değildir. Rothbard'ın deyimiyle Amerikan kuvvetler ayrılığı rejimindeki gibi göstermelik ve sahte⁷⁵ bir denge ve denetleme sistemi yerine artık çok aktörlü gerçek bir denge ve denetleme sistemi söz konusu olacaktır.

Özel yargı ve güvenlik hizmetleri konusunda bir başka önemli sorun icra edilebilirlik konusunda çıkar. Örneğin bir polis teşkilatı bir hırsızlık soruşturmasında X kişinin suçu işlediğini tespit etti, ya da bir özel mahkeme o X kişinin suçlu olduğu yönünde hüküm verdi. Fakat gerek polis tahkikatına gerekse mahkeme kararına itiraz eder ve kendisine yüklenen isnatları kabul etmezse ve hatta yaptırımdan kaçıp uymazsa ne olacaktır? Rothbard, bu soruya cevabı, *Lex Mercatoria* üzerinden verir. Ortaçağda ticaret erbabı, politik tesirlerle ağır aksak, verimsiz ve kalitesiz hizmet sunan devlet yargısıyla meselelerini çözmek yerine, kendi aralarında teşkil ettikleri özel ticaret mahkemelerinde çözmüşlerdir. Bugünkü devamlı gelişen tahkime benzer yapıları olan, hızlı, ücreti mukabil ve gönüllü katılım esasına bağlı çalışan bu yargı kurumları, ardına devletin zor gücünü almasa da etkin işlemiştir; çünkü bunların kararlarına uymama sorununu tacirler “uyumsuz”u ticaret dünyasından “dışlama” (*economic ostracism*) yoluyla yaptırımlandırmışlardır⁷⁶. Rothbard ekonomik sahadan dışlanma ve uyumsuz kişilikle işlem yapılmaması biçiminde işleyen ahlaki ayıplamanın, günümüzde, geçmişte olduğundan çok daha etkin (ve devlet yaptırımına nazaran da daha caydırıcı) olacağını savunmaktadır; zira günümüzde teknolojik kayıtlama, küresel bilgi akışı ve kredi derecelendirme gibi gelişkin pratikler söz konusudur⁷⁷.

Yargı ve güvenlik dahil kamu hizmetlerinin devlet tekeli biçiminde işlemesine Rothbard, saldırı gözüyle bakar. Böylesi bir yargı teşkilatından çıkacak kararlar ile devletin bireyler üzerindeki baskı ve saldırıları, adalet dağıtma kisvesi altında sürdürülmüş, bireyler de kisveye odaklanarak ideolojik bir süreç işletilmiş olur. Bu yüzden devlet tekelindeki yargının yargıçlarına Rothbard, bilgi, liyakat ve sorun çözme erdemlerine göre değil, politik saiklerle seçilen politik *hacker*'lar gözüyle bakar⁷⁸. Üstelik yargı organlarının kanuna bağlı hareket edebildiği yasama-aktif hukuk düzenlerinde bu saldırının yoğunluğu, ona göre, daha da fazladır. Yargısal teşkilat içerisindeki mevcut tekel yapılar da aslında Rothbard'ın gözünde devlet saldırganlığının en temel aygıtları konumundadır. Örneğin anayasaya anlam verebilecek ve onu doğru yorumlayacağını varsayacağımız tek otoritenin – A.B.D. özelinde – *Supreme Court* olmasını eleştirir. Yargı tekeli olan devlet bu anayasal mahkeme vasıtayla, sözde kendini sınırlayan anayasayı yorumlamaktadır. Rothbard'a göre tüm bunlar birer aldatmacadır⁷⁹.

74 Rothbard (n 4) 239 ff.

75 Kuvvetler ayrılığı doktrininin en başarılı uygulaması biçiminde gösterilen Amerikan anayasal yapısının sahte ve göstermelik olmasının nedenini Rothbard, yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının her birinin birer tekel biçiminde işlemesi olarak gösterir. Bkz. Rothbard (n 4) 240.

76 Rothbard (n 4) 228.

77 ibid 229.

78 ibid 227.

79 ibid 48, 66.

D. ROTHBARD'IN LİBERTERYEN ADALETİ VE ELEŞTİRİSİ

Liberteryenizm bilindiği üzere devlet müdahalesinin doğrudan kendisi olan yeniden dağıtım fikrine ve onun dağıtıcı adalet kavramına uzanan temellerine muhaliflikle belirmiş bir akımdır⁸⁰. Liberteryen adalet, en özet biçimde, serbest piyasadaki değerlerin rızai transferinde kendini gösteren komütatif (*commutative*) mübadele adaletidir. Cezalandırma kuramında bu bakış açısını, caydırıcılık ve rehabilitasyon gayelerine karşı, özü gereği acıya karşı acıyı öngören (yani acı transferini amaçlayan) ödetmeci (*retributivist*) *lex talionis* (kısasa kısas) ilkesini hedef olarak koymasıyla sürdürür⁸¹. Dağıtıcı adaletin formları olan sosyal adalet ve pozitif ayrımcılık gibi kavramlara karşı Rothbard'ın alerjik reaksiyonunu, örneğin feminizme karşı yazdığı “Büyük Kadın Kurtuluşu Davası: İşin Doğrusu” başlıklı gayet sert metninde görebilmek mümkündür⁸². “Şu sektörde kadın istihdamı düşük ve orada istihdamı arttırmak adına pozitif ayrımcılık yapılması gerekir” türünden fikirlere çok sert tepki gösterir. Bunlar bahane edilerek devlet müdahaleciliğine açık kapı bırakıldığını, piyasa dinamiklerinin ve bireysel hakların tarumar edildiğini dile getirir. Oysa ki piyasada talep ne ise, istihdam düzeyleri ve nitelikleri ona göre oluşur. Bazı sektörlerde erkek, bazılarında kadın, bazılarında siyahi, göçmen, genç veya yahudi çalışan sayısı fazladır; bunu piyasadaki talep belirler. “Ne yapalım, fazlalık olduğunu düşündüğümüz grupları ülke dışına mı sürelim” der, Rothbard. Örneğin kadın istihdamının (feminist tezlerin tersine erkek egemen kültür nedeniyle değil, fakat kadının doğal özellikleri nedeniyle) ikame çalışan yetiştirme maliyetinin düşük olduğu sektörlerde yoğun olduğunu, bu maliyetin yüksek olduğu yerlerde ise düşük düzeyde olduğunu savunur; çünkü iş yaşamının ortalarında kadınlar genellikle doğum izni alarak uzun soluklu aralar vermekte ve ikame işgücüne ihtiyacın doğmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu gibi nedenlerle ortaya bir işgücü talebi çıkmakta ve bu piyasa içi dinamiklerle oluşmaktadır. Bu itibarla çeşitli sektörlerde dönük yeniden dağıtımçı yapay müdahaleleri Rothbard sert bir şekilde eleştirerek, dağıtıcı adaletten yana *olmayan* pozisyonunu gözler önüne serer⁸³.

Liberteryenizmin bireyci ve özel mülkiyetçi bir perspektif üzerine kurulu adalet kavramı, Rothbard gibi bu yönde radikal bakış açılarını bünyesinde toplayan bir düşünce akımı olması dolayısıyla çokça eleştiriye muhatap olmaktadır. Bunlardan – Rothbard'ı doğrudan bağlayan – belki de en dikkat çekici ve kapsayıcı olanlarından birkaçına göz atmamız faydalı olabilir.

Liberteryen kuramın temellerini ilgilendiren bir eleştiriye Rothbard “Filika Örneği” ile ele alıp, kendince cevap vermeye çalışmıştır⁸⁴. Farazi örnekte, fırtınada batacak bir gemide sadece bir filika vardır. Filika sekiz kişiliktir ancak gemide çok daha fazla insan vardır. Rothbard'a göre geminin ve

80 Sandel (n 63) 79.

81 Fakat Rothbard cezada oran-orantı bahsinde “bir dişe bir diş” değil, “bir dişe bir ya da iki diş” prensibini (bu konuda mağdura da söz hakkı verilir) savunarak kısasın tam denkleştirici değil ödetmeci (*retributivist*) mantığını savunur. Cezalandırma teorilerinin diğerlerine bakışını ise temel gerekçeleriyle özetlemeye çalışırsak: Rehabilitasyon teorisine mağdur odaklı olmadığı ve mağduru tatmin etmemesi nedeniyle itiraz eder. Caydırıcılığın faydacı mantığına ise masum birini bile ibret-i alem için astıran özelliği nedeniyle karşı çıkar. Bkz. Rothbard (n 5) 95 vd.

82 Rothbard (n 27) 105 vd.

83 Rothbard (n 27) 107.

84 Rothbard (n 5) 155 vd.

filikanın sahibi kimse, filikadaki yer tahsisatının kriterlerini belirleme hakkı ve yetkisi ondadır. “Önce kadın ve çocuklar” diyebilir, “en zeki ya da zengin olanlar” diyebilir, kura çekebilir vs. vs... Mülk sahibi o olduğu için ne diyorsa ona uymak gerekir. Eğer filikanın sahibi ölmüşse ve bu yüzden filika sahihsiz mal konumundaysa, ona ilk erişen kişi “ilk işgal” prensibi nedeniyle malik olur ve kural koyma yetkisi kendisinin olur. Meselenin bam teli ise örneğin filikanın sahibinin yer olmasına rağmen hiç kimseyi ya da belli bir kimseyi filikaya almak istememesi gibi bir durumda yaşanır; neticede liberteryen akaitte yardım etmek sadece gönüllüce yapılabilecek bir davranış olup zorunluluğu söz konusu olmaz. Bu gibi durumlardaysa kendine-sahiplik ilkesiyle saldırmazlık ilkesi çatışmaya başlar, yani liberteryen kuramın iki temel taşında sorun çıkar. Kişinin, hayatta kapabilmek adına, filikaya kendisini almak istemeyen kişinin kutsal mülkiyetine tecavüz etmesi meşru mudur, değil midir? Hukuk dogmatığı Rothbard'ı rahatsız eder biçimde özel mülkiyet hakkına gerektiği gibi bir değer biçmediği için, yaşama hakkını mülkiyetin önüne koyarak ve zorunluluk hali gibi kavramlar vasıtasıyla buna cevaz verir. Rothbard ise sorunu evirir, çevirir ve sonunda – gerekçesini pek açıkça sunamadan fakat en azından kendi düşünce yapısının bütünlüğüyle tutarlılığı korumak adına – yaşamak için mülkiyete tecavüzün yine de meşru olamayacağını söyler. Bunun ne derece rasyonalist doğal hukukun bünyesine uyacağı sorguya açıktır. Crusoe'nun praksiyolojik adımlarında insan önce varolduğunu anlar ve sonrasında çevresindekilere değer yükler. Öncelikle kendisi değerlidir. Bu ne derece kutsallaştırılmış ve benlikle özdeşleştirilmiş bir mülkiyetçiliktir ki, Rothbard'ın cevabı haline gelmiştir?

Molinari'den Rothbard'a dek, devlete yapay bir organizasyon gözüyle bakılmakta (toplumun kendi ihtiyaçları nedeniyle ürettiği kurumlar arasında devlet sayılmamakta) ve tüm doğallık serbest piyasa mekanizmasına izafe edilmektedir⁸⁵. Bu bakış açısına karşı, insanlık tarihinin yazılı kısmının önemli bir kısmında mekân gözetmeksizin göze çarpan devletin nasıl olur da doğal olmadığını tekrar sormak gerekir. Devlet, insanların çok parçalı ve girift faaliyetlerini koordine etmek amaçlı akıl ürünü bir mekanizma olarak görülemez mi? Pek çok kişi böyle görmektedir. Bir örnek ile açıklayalım: Anarşist liberteryenler, tüm kamusal malların özelleşmesi gerektiğini söylerlerken, muhtemelen parça parça üzerinde belki de binlerce özel mülkiyet hakkının mütessis olduğu, yüzlerce kilometrelik bir otoyol hayal ederler. Bu yolun birkaç parçasının bakımı, gereği gibi sahiplerince yapılabilir; ancak bunun gereği gibi yapılmadığı kısımlarla ilgili kimden, hangi yolla, ne hak(lar), hangi şartlar altında talep edilebilecektir? Ayrıca illa ki bundan kaynaklı bir somut zararın ortaya çıkması mı beklenmelidir? Ya da soruyu değiştirelim: Pek çok özel mülkiyet sahibi biraraya gelerek, tam bir uzlaşım ile kendi mülklerinden geçecek bir otoyolu kolaylıkla planlayıp, bu planı kolaylıkla gerçekleştirebilecekler midir? Bu sorun, pek çok muhatapla aynı anda muhatap olunulan ve çözümü çok da kolay olmayan bir sorundur. Bir liberteryen olarak nitelendirilmesi mümkün olan Ronald Coase, bir şirketin varlık nedenini işlem maliyetlerinin düşürülmesi olarak açıklar⁸⁶. Fakat liberteryenlerin, özellikle de

85 Yaman ve Tarhan (n 2) 224.

86 Ronald H. Coase, 'Firmanın Doğası', Can Madenci (çev.) iç Coşkun Can Aktan (ed) *Nobelite ve Liberal İktisat* (Sobiad Yayınları 2020) 171. Özetle, bir kişi, girift ve parçalı bir işin gerçekleştirilmesi için akdedeceği bir sözleşme için, pek çok uzmanlığa konu iş bölümlerini gerçekleştirecek çok sayıda muhatapla (örneğin bir gömlek alımı için kumaşçı, dikici, ütücü, makasçı, kargocu vs ile) ayrı ayrı sözleşme imzalamak yerine, onların tamamının tek bir çatı altında istihdam edildiği tek bir tüzel kişi (tekstil şirketi) ile işlem yapabilmekte, bu sayede işlem maliyetlerini mükemmel ölçüde

Rothbard gibi anarko-kapitalist olanlarının, devleti yukarıdaki ihtimallerde yaşanacak karmaşıklık durumunu ortadan kaldıran dolayısıyla da işlem maliyetlerini azaltan bir varlık olarak görmek istememek gibi bir eğilimleri vardır. Belki tekel devlet için bunun tam aksini düşünmelerine gerekçe sunabilirler, fakat bu gerekçe doğallık-yapaylık tartışmasına kestirimden öte nitelikli bir açıklama getirmez.

Bir diğer önemli eleştiri şu soruyla özetlenebilir: Gerçek bir özgürlük düşkünü Rothbard'ın devletin karşısında her türlü kerameti biçtiği serbest piyasanın kendine özgü koşulları altındayken bireysel özgürlük ne derece mümkündür? Netice itibarıyla kuralları serbest piyasanın koyduğu bir toplumsal düzende, piyasada talep gören değerlere dönük bir temayül oluşur, herkesin davranışını ve seçimlerini piyasa talepleri belirler. Böyle bir ortamda bireylerin tercihlerinin ardında gerçek anlamda özgür bir irade ne derece bulunabilir? Rothbard bu soruya karşı *İnsan, İktisat ve Devlet*'in ikinci cildinin hemen başında “Tüketici Egemenliği” kavramına karşı tepkisini dile getirerek kısmen cevap vermiştir. Burada siyasal düşünce lügatına ait bir kavram olan egemenliğin iktisadi sahada kullanımının hatalı sonuçlarıyla karşı karşıya geldiğini ifade eden Rothbard'a göre piyasada gerçek bir egemen bulunmamaktadır. Tek egemen bireyler ve onların istençleridir; herkes kendisi üzerinde egemen olup, kimse bir başkası üzerinde egemen değildir. Hiç şüphesiz yaptığı işlerle zenginliğin peşinden koşanlar vardır. Fakat böyle bir saikle hareket etmeksizin yaptığı işin zenginliği getirdiği pek çok ekonomik aktör de vardır. Dolayısıyla tüketici egemenliği kavramı, Rothbard'ın gözünde, gerçekçi ve benimsenebilir bir kavram değildir⁸⁷.

Liberteryen toplumda tamamıyla kendisinden sorumlu, özel mülkiyet sınırları içerisinde tamamıyla özgür ve bu konuda hiç kimseye borçlu varsayılmamış, yetenek ve emeğinin semerelerinin – kimseyle paylaşma yükümlülüğü olmaksızın – tek sahibi olacak bir birey resmi çizilir. Peki yeteneklerin kazanılması ya da geliştirilmesinde hiçbir toplumsal pay ya da katkı yok mudur?⁸⁸ Bu sorunun cevabı, o yeteneklerin neticesinde ortaya çıkan kazanımların ne oranda herkesi dışlayıcı bir özel mülkiyet hakkının surları içerisine alınabileceği sorusunu gündeme getirecektir. Bunu bir başka soruya daha dönüştürebiliriz. Nuccio Ordine'nin tarihte pek çok zihnin odaklandığını göstererek odaklandığı soruya: İnsan Ada Mıdır?⁸⁹ Rothbard sanki biraz öyle düşünür. Üstüne üstlük buna aklın hukuku da demektedir. Ancak her nedense bu bakış açısı Doğu'da ve Batı'da pek çok aklın tam olarak alamadığı bir şeydir. Örneğin İslâmi adalet kavramını tartıştığı kısa metninde İqbal, liberteryenizmin her bireyi kendi bacağından astığı kültüre ve adalet anlayışına karşı, “kardeşlik” kavramının İslâmî adalet kavramının içerisinde olduğuna vurgu yapar⁹⁰; neticede – liberteryenlerin istemeyeceği bir tarzda – insanların birbirinden sorumlu kılındığı bir kültürdür bu: “din kardeşinden sorumlusun”. Dolayısıyla bu bakış açısına göre, insan da bir ada değildir. Batıya yüzümüzü çevirirsek Fransız cumhuriyetçiliğinin mottosunda geçen *Fraternité* ile karşılaşırız. Demek ki bu görüş de adaya epey bir mesafelidir. Fakat Rothbard bir Lockeçu olarak orjinalisttir ve *Fraternité* yerine tekrar

düşürmektedir.

87 Rothbard (n 28) 540.

88 Yaman ve Tarhan (n 2) 112.

89 Nuccio Ordine, *İnsan Ada Değildir*, Leyla Tonguç Basmacı (çev.) (Alfa Yayınevi 202)..

90 Zafar İqbal, *Adalet: İslâmî ve Batılı Perspektifler*, Lütfi Sunar (çev.) (2. Baskı, İktisat Yayınevi 2021) 71 vd.

mülkiyeti geçirir. Fakat enteresandır, kendisinin yergiler düzdüğü faydacılar, İngiliz-Amerikan siyasal kültüründeki – Locke'un "mülkiyet"ine – ikame kavram olan "mutluluğu takip etme"nin içindeki mutluluğa biraz daha fazla kafa yormuş görünürler: Buradaki mutlu olma, bir ada gibi tek başına mutlu olmak mıdır (ki Bentham buna faydacılık değil, bencillik der), yoksa bir arada mutlu olmak mıdır? Cevaplarından çıkan şey "kamu yararı" olduğu için Rothbard'ı yine memnun etmez.

V. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Büyük iddialar büyük zafiyetler barındırır. Rothbard'ın görmezlikten gelinen bazı sorunları gözler önüne seren – bu yönüyle de faydalı addedilmesi gereken – radikal söylemi ve – kendi deyimleriyle – devrimci önerileri, yine de liberteryenizme yönelik envai çeşit eleştiriden müstesna, mükemmel bir entelektüel yapı teşkil etmekten uzaktır. En genel eleştiriler, her bireyin kendi bacağından asıldığı bir dünya tasarlamasına yöneliktir. Bu tasarımın, Rothbard'ın ütopyası olmasına rağmen, dünyanın pek çok kültürel çevresinin kültürel kodlarına uymaması dolayısıyla bir distopya gibi algılanması muhtemeldir. Bu konuda birkaç ilave sorunsala işaret edip, konuyu ortalama bir makale sınırlarında tutarak kapatabiliriz sanıyorum.

Rothbard'ın her bireyi kendi bacağından asan tezleri, toplumda dezavantajlı bireylerin yokoluşlarına karşı suskundur. Örneğin küçük bir çocuğun ailesi tarafından katledilmesi ihtimalini düşünürsek... Bu hiç şüphesiz saldırmazlık prensibini ihlal ettiği için ailesini suçlu kılar. Fakat cinayet çok gizli bir biçimde işlenmiş ve çocuğun cesedi çok iyi bir biçimde saklanmışsa ne olacaktır? Mağdur odaklı bir ceza hukuku sistemi öngörüldüğü için mağdur ölmüştür ve onun namına hareket edecek bir kişi ya da kurum da söz konusu değildir? Talep olmaksızın kamu adına re'sen hareket edecek bir merci de yoktur, çünkü "kamu" diye bir şey yoktur. Çocuk, öldürülmesi ihtimaline karşı bir güvenlik firmasından ne kadar hizmet satın alabilir? Belki daha üç yaşındadır. Çocuğun meşru müdafaa hakkı vardır, ama tabii ki gücü yeterse. Ya da çocuğun öldürülme tehlikesini önden sezdiğinde, ailesi dışındaki kişilerden – imkân olursa – yardım isteme ihtimali olabilir; ama liberteryen bir toplumda kimsenin bir başka kimseye yardım etme mecburiyeti yoktur. Bu eleştirideki "çocuk" simgeseldir. Çocuğun yerine, toplumsal dışlanmışlık yaşayan ve hiçbir destek bulamayan pek çok kimseyi koyabiliriz. Kendilerini koruyacak güçleri yoksa, güvenlik hizmeti alacak kadar varlıkları yoksa ve destek görecekları bir sosyal sermayeleri yoksa yalnızdırlar ve başlarına her şey gelebilir. Rothbard sonrasında Murphy gibi başkaca anarşist liberteryenler, bu tutunamayanlara liberteryen coğrafyanın çıkış kapısını göstermektedirler. Halen devlet denen varlığın var olduğu demode ikinci ya da üçüncü dünyanın kapıları kendilerine açıktır, liberteryen diyardan yol yakinken ve henüz ayakta larken çekip gidebilirler.

Liberteryen toplumdaki yargı şirketleri, sattıkları adalete hile karıştırırlarsa, Rothbard bunların yargı piyasasında tutunamayacaklarını, dolayısıyla bu yanı sıra düşmeyecekleri iyimserliğini sergiler. Fakat "ya olursa" sorusuna cevabını piyasa dinamikleri çerçevesinde (makro düzeyde) verir. Yani meseleye yargı şirketi perspektifinden bakarken, hile mağduru gözünden bakmaz. Mağdur olan, bu süreçte çoktan mağdur olmuştur. Fakat bu mağduriyetler birikecektir ve yargı şirketinin adı çıkacaktır ki,

gerçek yaptırım (ekonomik *ostrakismos* ya da müşteri kaybı ya da iflas) vuku bulsun; Rothbard'ın gözlüklerinden, şirketin başına gelenlerin öncesinde yaşanmış tekil mağduriyetlerin pek bir önemi yokmuş gibi bir görüntü yansıtmaktadır. O zaman bu bakış açısının ne kadar bireyci olduğunu bir kez daha sormak gerekir.

Gelecekteki hukuk düzenlerinde Rothbard'ın radikal söylemleriyle tam olarak örtüşen gelişmeler yaşanır ya da yaşanmaz, bunu bilebilmek mümkün değildir. Fakat bazı temayülleri görebilmek de zor değildir. Örneğin, gelişkin tahkim süreçleriyle devlet yargısına alternatif çözüm mekanizmalarının ve mağdur odaklı onarıcı ceza adaleti yaklaşımlarının her geçen gün yaygınlaşması ya da yasama organlarının bazı alanlardan kısmen çekilerek bağımsız idari otoriteler ve onların esnek hukuk kurallarına yer açması gibi... Ya da kamu hizmetlerinin arz biçimlerinde yaşanan değişimler ve bunların küresel ölçekte uluslararası antlaşmalarla yaygınlaşması gibi... Dolayısıyla Rothbard'ın anarşist-liberteryenizmi gibi radikal söylemlerin, hukuk dogmatikğine perçinlenmiş muhafazakârlıkla örselenmeyecek ölçüde kıymetli, şeytanın gör dediğini gösteren yönlerinin olduğunu hatırd tutmakta fayda bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aktan C C ve Yolal Eloğlu M, 'Murray N. Rothbard: Devletin Meşruiyetine Radikal Bir Eleştiri' (2019) 11(2) *Ekonomi Bilimleri Dergisi* 108-130.
- Barry N P, *On Classical Liberalism and Libertarianism* (Macmillan Press 1986).
- Brennan J, *Liberteryenizm*, Yayla A (çev) (Liberte Yayınevi 2015).
- Coase R H, 'Firmanın Doğası', Madenci C (çev) iç Coşkun Can Aktan (ed) *Nobelite ve Liberal İktisat* (Sobiad Yayınları 2020).
- De Molinari G, *Serbest Piyasa ve Güvenlik*, Polat G (çev) (Liber Plus Yayınları 2016).
- Dülger M, 'Anarko-Bireyci Bir Doğal Hukuk Yorumu: Lysander Spooner ve Hukuk Teorisi' 2023 81(2) *İstanbul Hukuk Mecmuası* 507-529.
- Graf K, 'Action-Based Jurisprudence: Praxeological Legal Theory in Relation to Economic Theory, Ethics, and Legal Practice' (2011) 3(19) *Libertarian Papers* 1-75.
- Hoppe H H, 'Takdim' iç Rothbard M N, *Özgürlüğün Etiği*, Tapramaz R (çev) (Liberte Yayınevi 2009) xiii-xlvi.
- Iqbal Z, *Adalet: İslamî ve Batılı Perspektifler*, Sunar L (çev) (2. Bası, İktisat Yayınevi 2021).
- Kinsella S, *Legal Foundations of A Free Society* (Papinian Press 2023).
- Mercuro N, 'The Jurisprudential Niche Occupied by Law and Economics' (2009) 2 *The Journal of Jurisprudence* 61-109.
- Mill J S, *Hürriyet Üstüne*, Dostel M O (çev) (3. Bası, Liberte Yayınevi 2012).
- Murphy R P, *Kaos Teorisi: Piyasa Anarşizmi Üzerine İki Makale*, Gülmez T (çev) (Liber Plus Yayınları 2016).
- Pink T, *Özgür İrade: Kısa Bir Giriş*, Gülenç K (çev) (Say Yayınları 2023).
- Puchniewicz S, 'Property Rights as The Source and Limitation of The Rights of An Individual, and The Foundation of A Society According to Murray Newton Rothbard' (2019) 10 *Zoon Politikon* 56-74.
- Rothbard M N, *Ethics of Liberty* (New York University Press 1998).
- Rothbard M N, *For A New Liberty: A Libertarian Manifesto* (3th Publ. Collier MacMillan Publishing 2002).
- Rothbard M N, *Özgürlüğün Etiği*, Tapramaz R (çev) (Liberte Yayınevi 2009).

- Rothbard M N, *Eşitlikçilik: Doğaya Karşı İsyen*, Acar M (çev) (Liberte Yayınevi 2009).
- Rothbard M N, *İnsan, İktisat ve Devlet – I – İktisadın İlkeleri Üzerine Bir İnceleme*, Uzun A ve Uzun A M (çev) (Liberte Yayınevi 2009).
- Rothbard M N, *İnsan, İktisat ve Devlet – II – İktidar ve Piyasayla Birlikte*, Uzun A ve Uzun A M (çev) (Liberte Yayınevi 2009).
- Rothbard M N, 'Praxeology: The Methodology of Austrian Economics' in Dolan E G (ed) *The Foundations of Modern Austrian Economics* (Sheed&Ward, Inc. 1976).
- Sandel M J, *Adalet: Yapılması Gereken Doğru Şey Nedir?*, Kocaoğlu M (çev) (Bingbang Yayınları 2013).
- Spooner L, *Hukuk Nedir? – Seçme Metinler*, Dülger M (der & çev) (XII Levha Yayınları 2022).
- Stromberg J R, 'Türkçe Baskı İçin Takdim', Uzun A ve Uzun A M (çev) iç *İnsan, İktisat ve Devlet – I – İktisadın İlkeleri Üzerine Bir İnceleme* (Liberte Yayınevi 2009) xi-lxxv.
- Taner A, *Murray N. Rothbard: Liberal Gelenekte ve Siyaset Felsefesindeki Yeri* (Liberte Yayınevi 2010).
- Yaman S ve Tarhan B, *Liberteryenizmin Felsefi Temelleri* (Liberus Yayınevi 2021).
- Van Duffel S, 'Libertarian Natural Rights' (2004) 16(4) *Critical Review* 353-403.
- Vergara F, *Liberalizmin Felsefi Temelleri: Liberalizm ve Etik*, Arıbaş B (çev) (İletişim Yayınları 2006).